

Përse disa vende të CESEE kanë ecur më përpara se të tjerët qysh nga fillimi i tranzicionit?

Seminari i Politikave Makroekononike të FMN-së
Vjenë, 13 qershor 2018

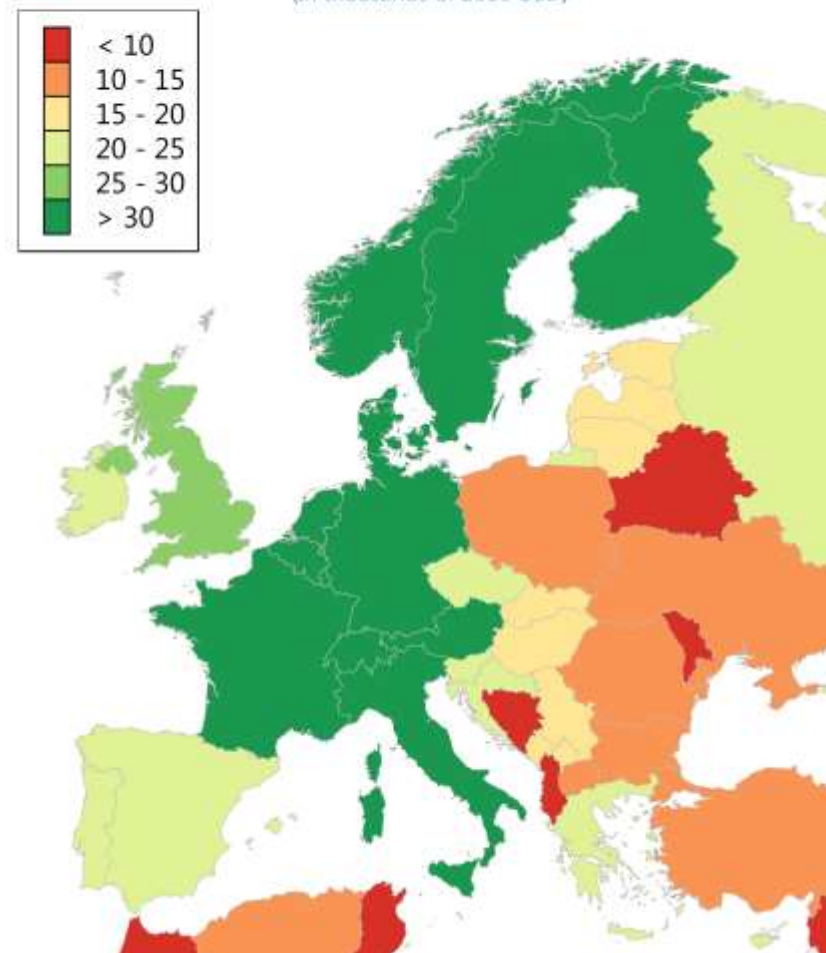
Bas B. Bakker
Përfaqësues i Lartë Rezident Rajonal
për Europën Qendrore, Lindore dhe Juglindore

Në vitin 1989 vendet e CESEE-s ishin shumë më të varfra se sa Europa Perëndimore

GDP PPP per capita in 1989

(In thousands of 2016 USD)

Shënim: Për BIH të dhënat janë të vitit 1990.

Mandej komunizmi u rrëzua

- Çfarë prisnim të ndodhte?
 - Dallimet në të ardhura me Europën Perëndimore do të ngushtoheshin
 - Vendet më të varfra do të kishin rritje më të madhe ekonomike se sa vendet e pasura

Konvergjenca midis vitit 1989 dhe 2017

Çfarë ndodhi në praktikë?

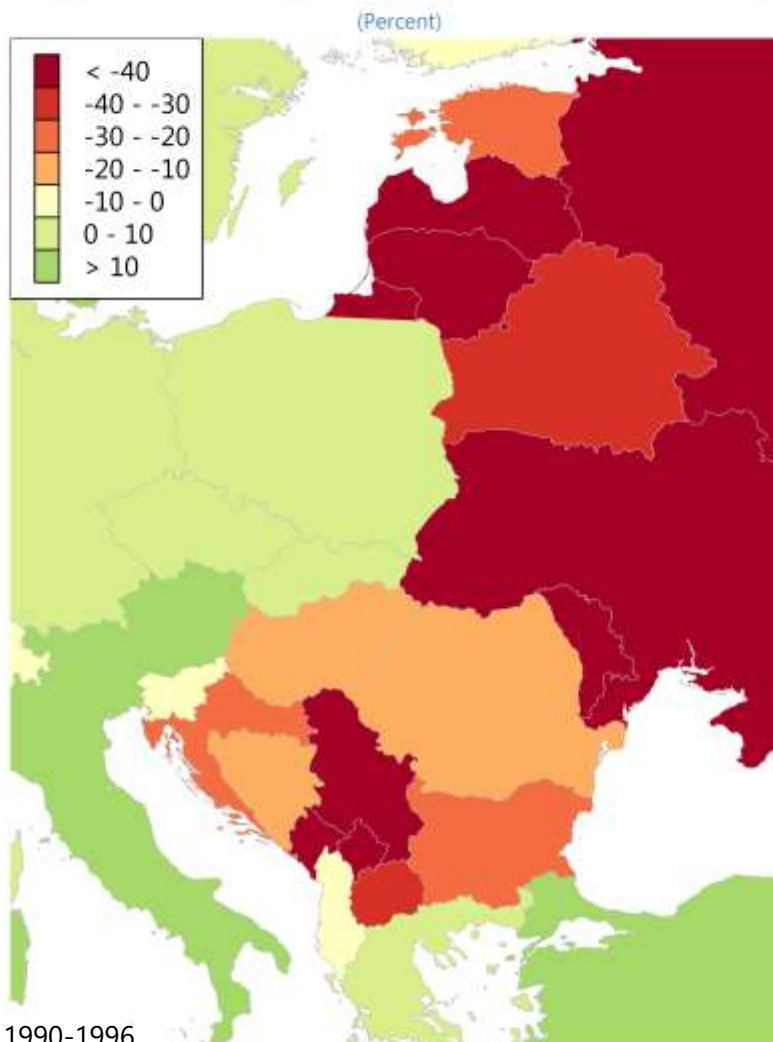

- Pas rënies fillestare në PPB në fillim të tranzicionit, vendet nisën të kenë sërish rritje gjatë dekadës së viteve 1990
- Qysh nga ajo kohë ka pasur konvergjencë të mirëfilltë me Europën Perëndimore
- Mirëpo disa vende kanë ecur më mirë se sa vende të tjera
- Disa vende të tjera janë gjithsesi më të varfra se ç'ishin në vitin 1989

Pas një recesioni të thellë në periudhën pas tranzicionit

Change in GDP PPP per capita between 1989 and 1996

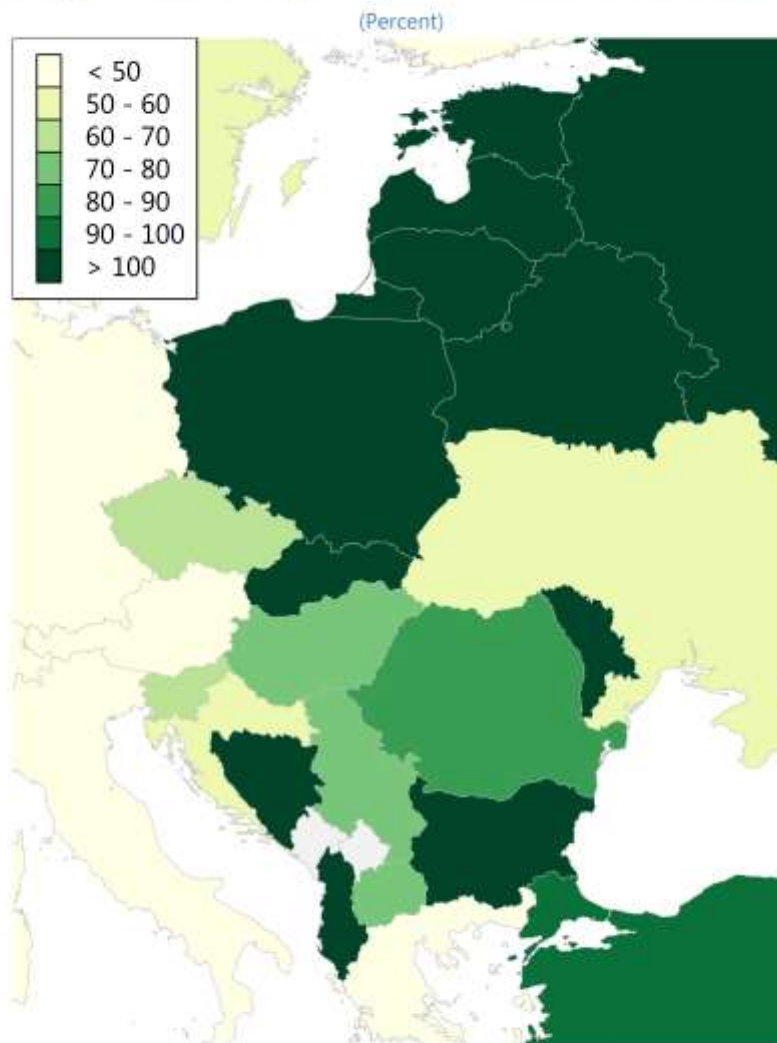

Shënim: Për BIH të dhënat janë të vitit 1990-1996.

Shumica e vendeve kanë pësuar rritje më të ndjeshme në dy dekadat e fundit

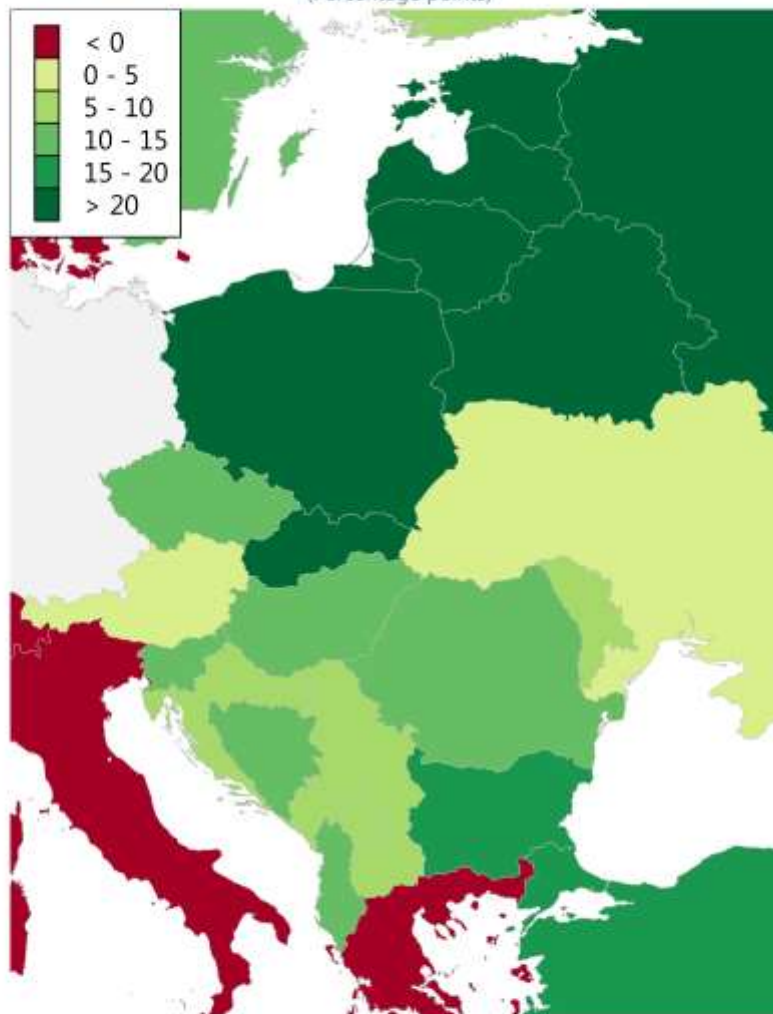
Change in GDP PPP per capita between 1996 and 2017

Në dy dekadat e fundit të gjitha vendet kanë ngushtuar dallimet në të ardhura me Gjermaninë

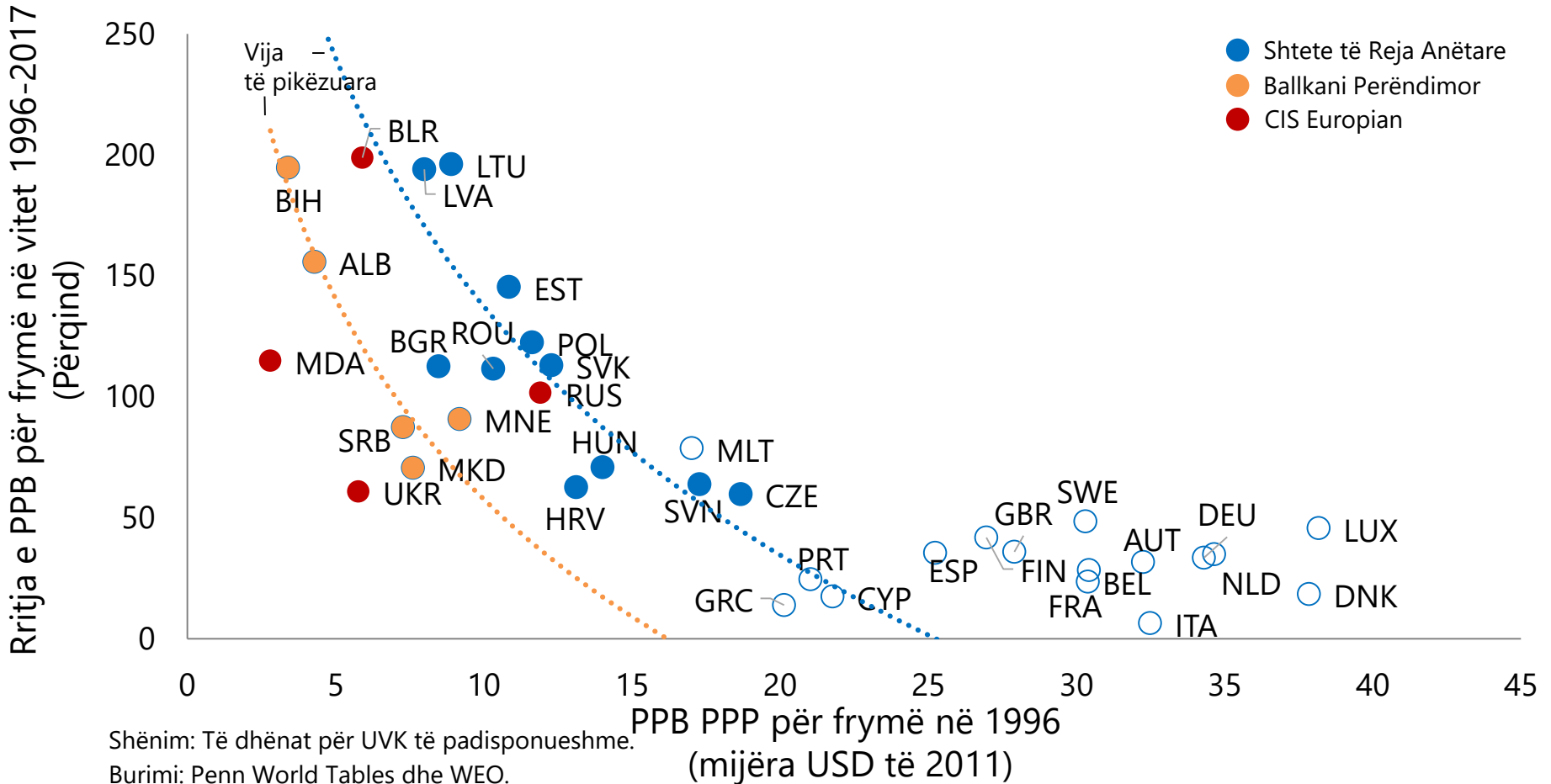
Change in GDP PPP per capita
as percent of Germany between 1996 and 2017
(Percentage points)

Vendet e reja anëtare të BE-së kanë ecur më mirë se sa vendet e Ballkanit Perëndimor dhe CIS

PPB PPP për frymë në vitin 1996 kundrejt ndryshimit të tij në vitet 1996-2017

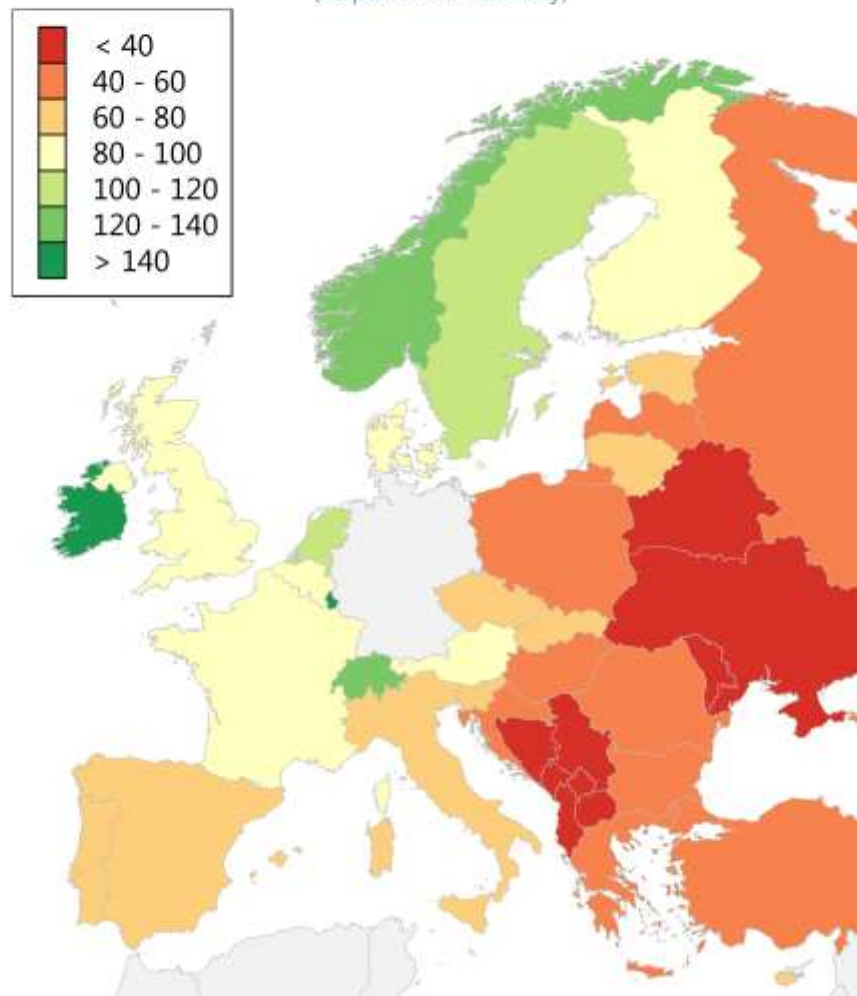

Disa pjesë të CESEE kanë nivele të ardhurash të njëjta me Spanjën dhe Italinë; të tjerat janë ende më të varfra

GDP PPP per capita in 2017

(As percent of Germany)

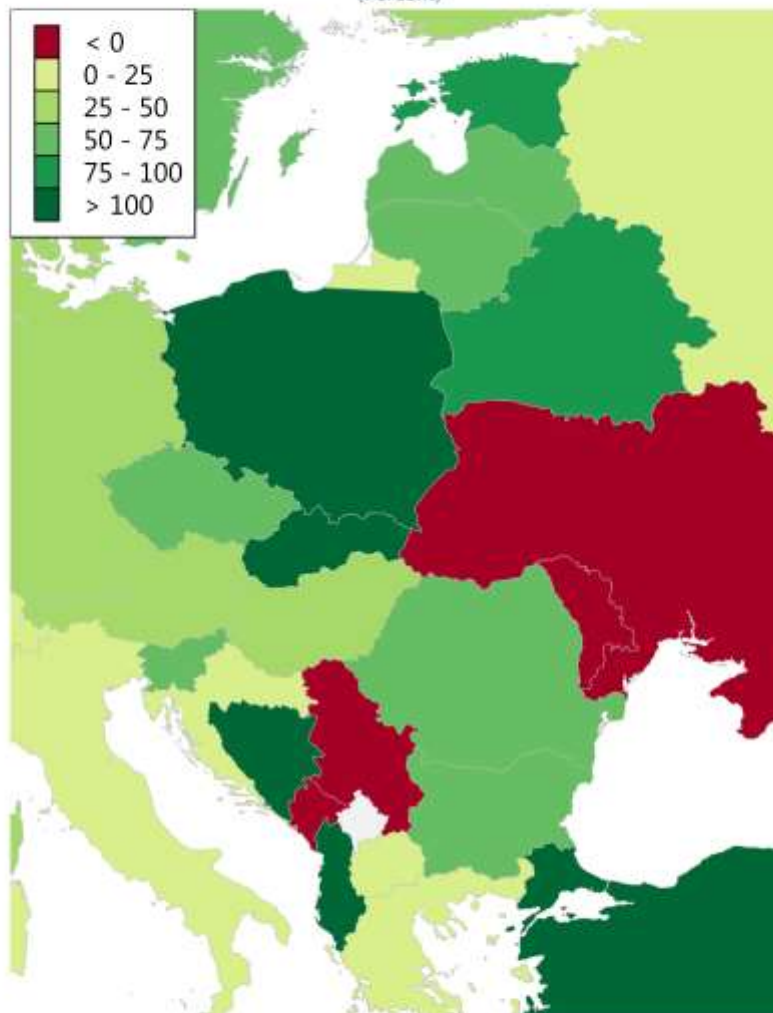

Shumica e vendeve, por jo të gjitha, janë sot më të pasura se sa në vitin 1989

Change in GDP PPP per capita between 1989 and 2017

(Percent)

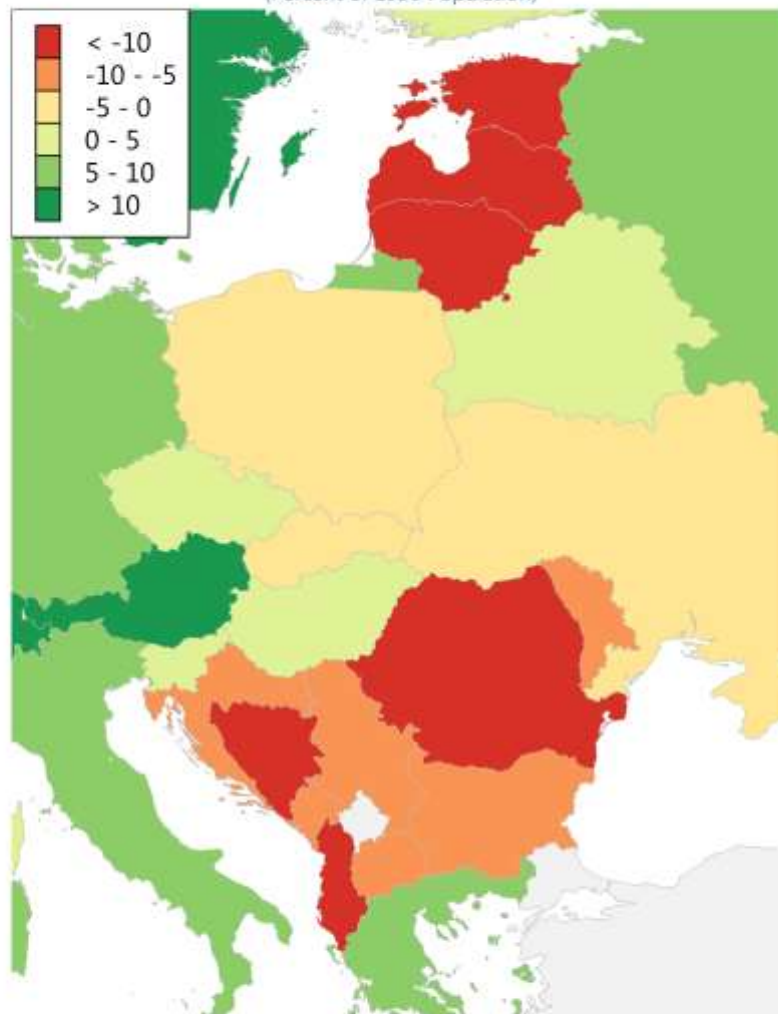

Po ashtu, ka dallime të dukshme në emigracion

Net Migration Rate 1990-2015

(Percent of 1990 Population)

Si shpjegohen këto dallime?

1. A ka lidhje me të dhënat?
2. Tranzicion i hershëm
3. Luftëra dhe konflikte
4. Kthesa ekonomike / makro-stabilitet
5. Anëtarësia në BE
6. Nëse tranzicioni ka përfunduar
7. Institucionet
8. Rastet sipas vendeve (a) Polonia kundrejt Ukrainës

1. A reflektojnë dallimet probleme me të dhënat?

- Statistikat e PPB-së në fund të vitit 1989 jo shumë të mira
 - Çmimet nuk ishin të sakta
- Problem tjetër: PPB-ja nuk ishte tregues i mirë i nivelit të mirëqenies së konsumatorit
 - Shumica e asaj çka prodhohej nuk kërkohet nga konsumatorët (p.sh. shpenzimet ushtarake)
 - Një pjesë e mirë ishte me cilësi të dobët

Megjithatë, edhe pse madhësia e kolapsit fillestar ishte e ekzagjeruar, qartazi kishte dallime të mëdha midis vendeve

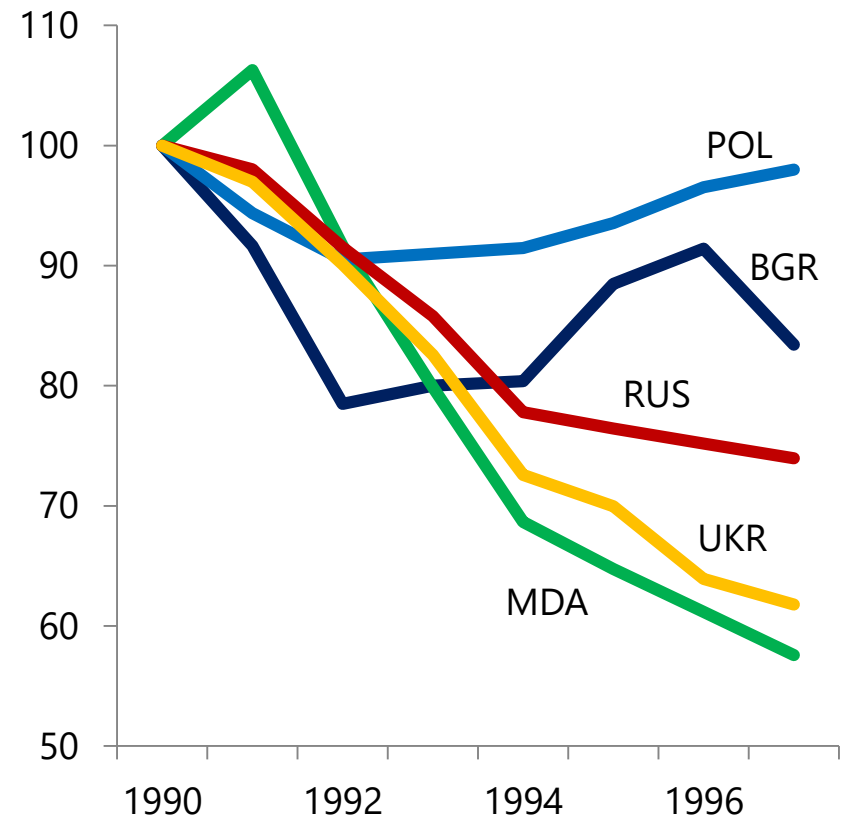
Tregues të tjerë që maten më e lehtësi sugjerojnë gjithashtu:

- Rënie të mëdha të produktit fillestar
- Dallime të ndjeshme midis vendeve

Midis viteve 1990 - 1995 konsumi i energjisë elektrike pësoi rënie

- deri në 40 % në Moldavi dhe Ukrainë
- shumë pak rënie në Poloni

Konsumi i Energjisë Elektrike për Frymë (treguesi, 1990 = 100)

Përparimi dhe dallimet midis vendeve mund të shihen në foto nga sateliti

CESEE at night in 1992

CESEE at night in 2013

2. Tranzicioni i hershëm për ekonominë e tregut

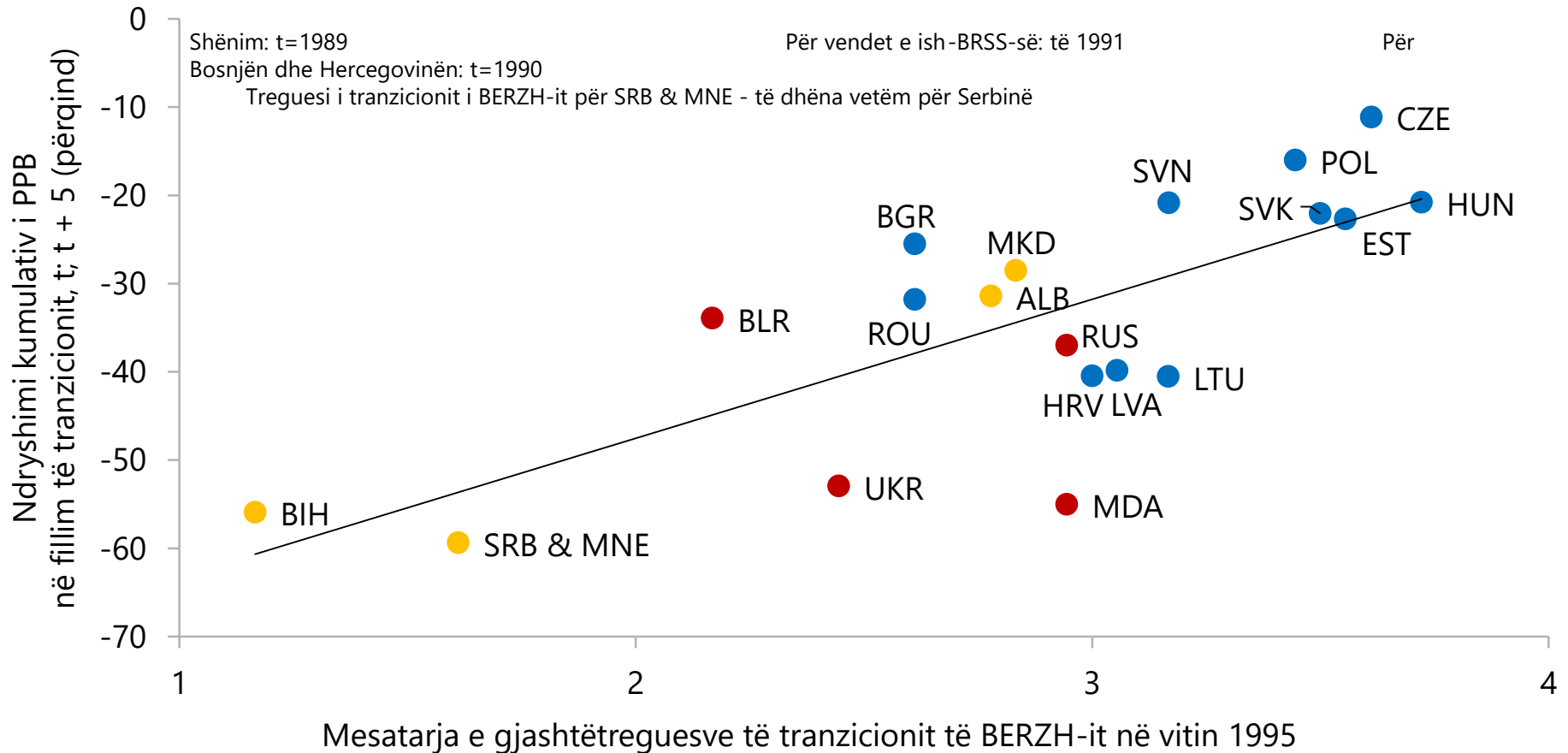

- Në fillim të viteve 1990 u zhvillua një debat nëse reformat duhet të ishin graduale
- Shqetësimi ishte nëse reformat më të shpejta do të ishin tepër të dhimbshme
- Reformat e shpejta ishin vërtet të dhimbshme - papunësia tek vendet reformuese të para u rrit ndjeshëm
- Megjithatë, vendet që i shtynë reformat iu nënshtruan një recesioni **shumë më të gjatë dhe të thellë** fillestar
- Përse? Pa një tkurrje të madhe buxhetore ndaj firmave u vështirësua vënia nën kontroll rritja e kreditit dhe inflacioni

Vendet që shtynë reformën vuajtën nga humbje më të thella në prodhimtari

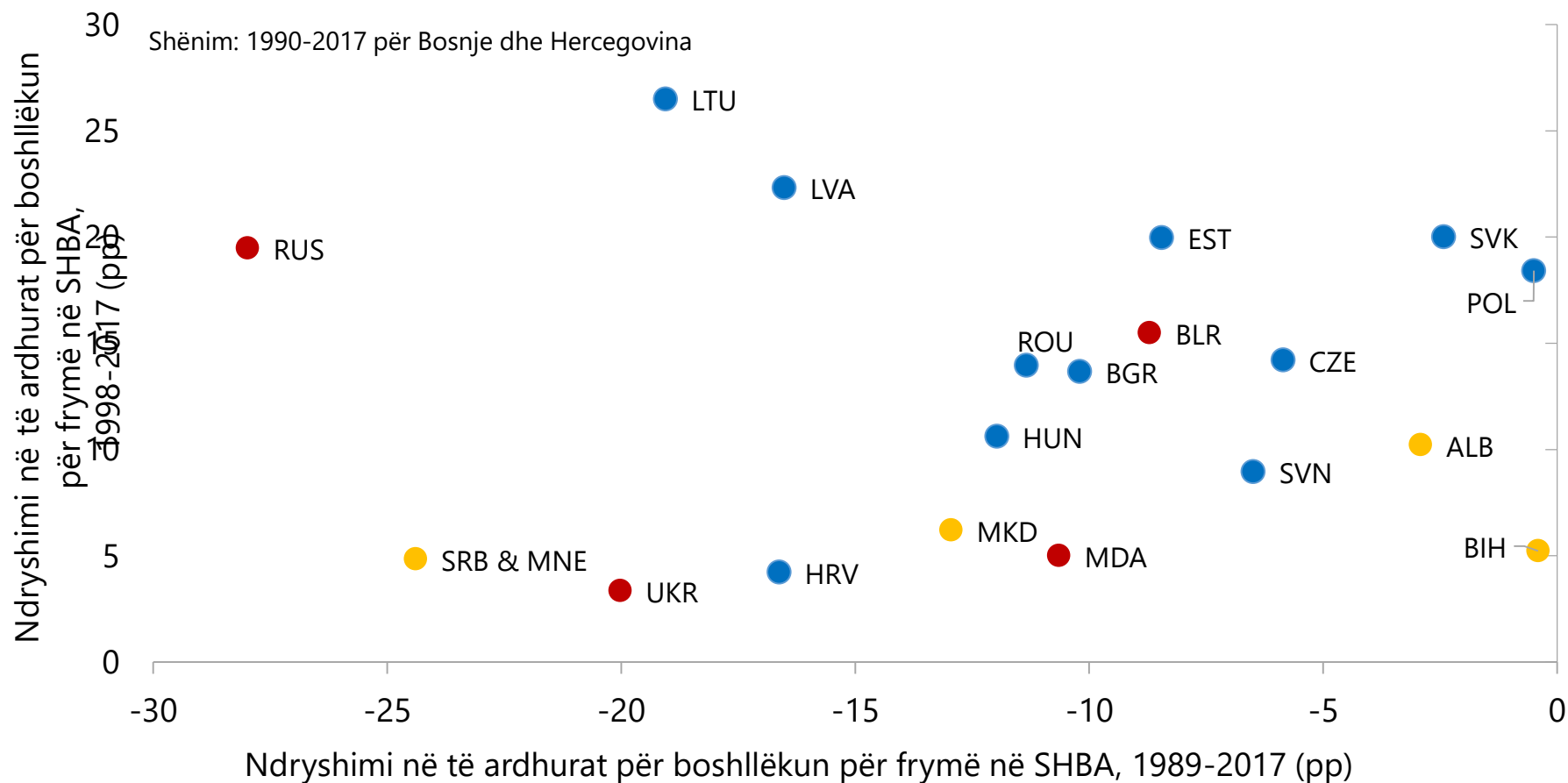
Ndryshimi kumulativ i PPB dhe reformës së tranzicionit të hershëm

Rritja më e dobët në fillim të tranzicionit nuk u kompensua nga rritje më e shpejtë më pas

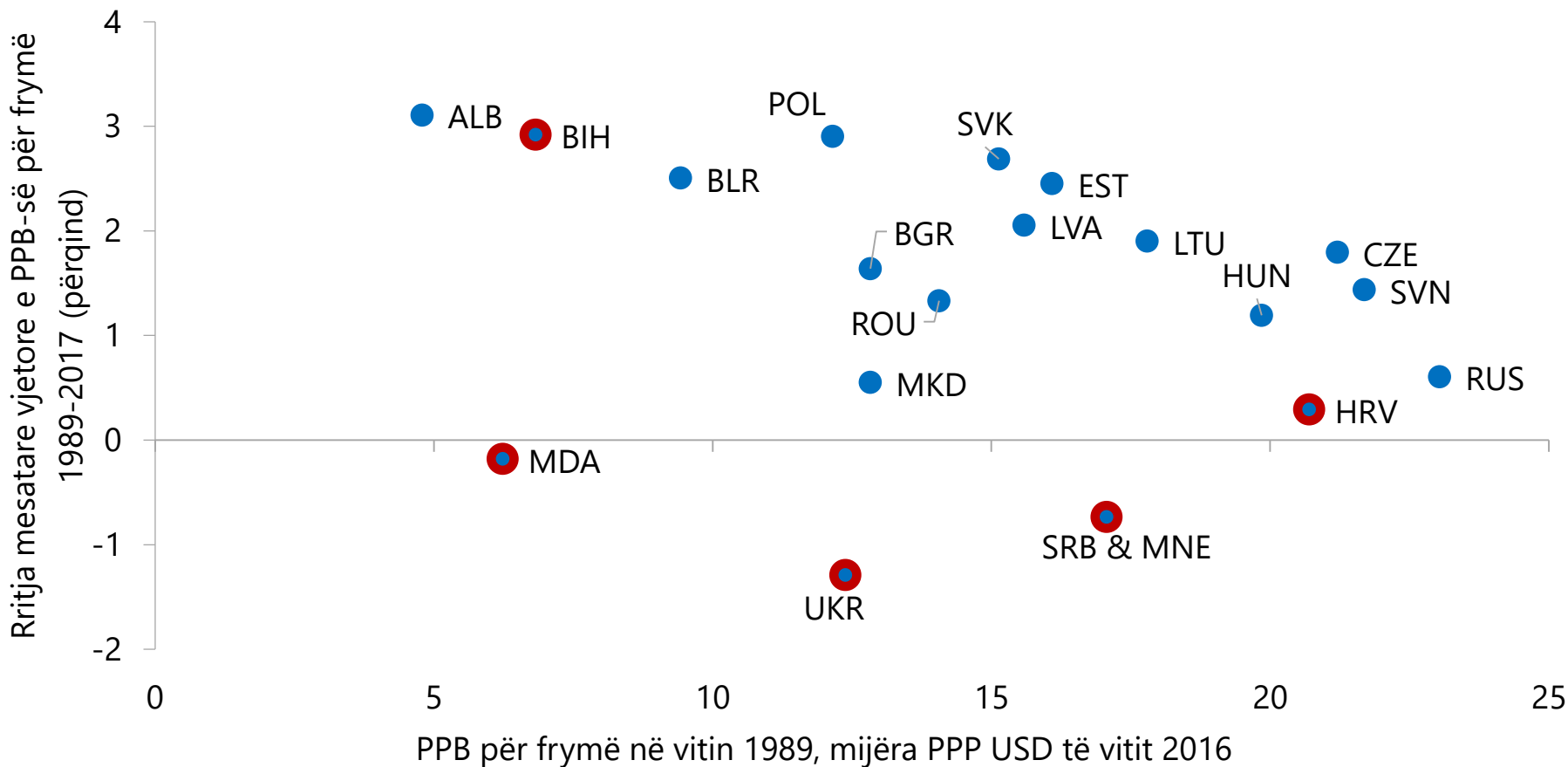
Konvergenca për frymë ndaj SHBA-së në 1989-1997 dhe 1998-2017 (pp)

3. Luftëra dhe konflikte: katër vendet me rritjen më të ulët ishin përfshirë të gjithë në luftëra

Rritja mesatare e PPB-së për frymë, 1989-2017, dhe niveli i saj në vitin 1989
Rrethi i kuq tregon nëse një vend ka qenë i përfshirë në luftëra, 1989-2017

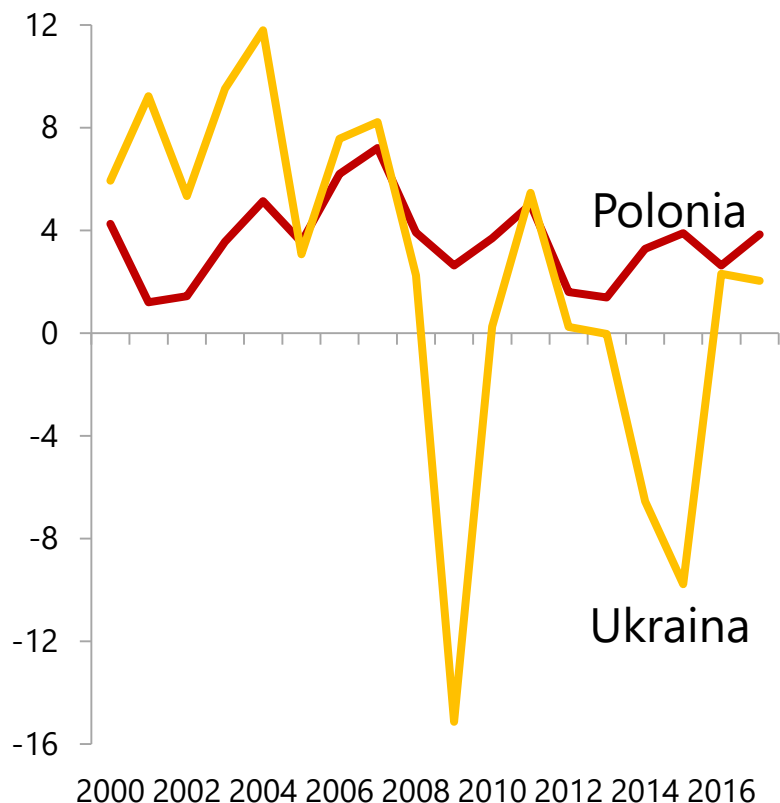

Shënim: 1999-2017 për BIH.

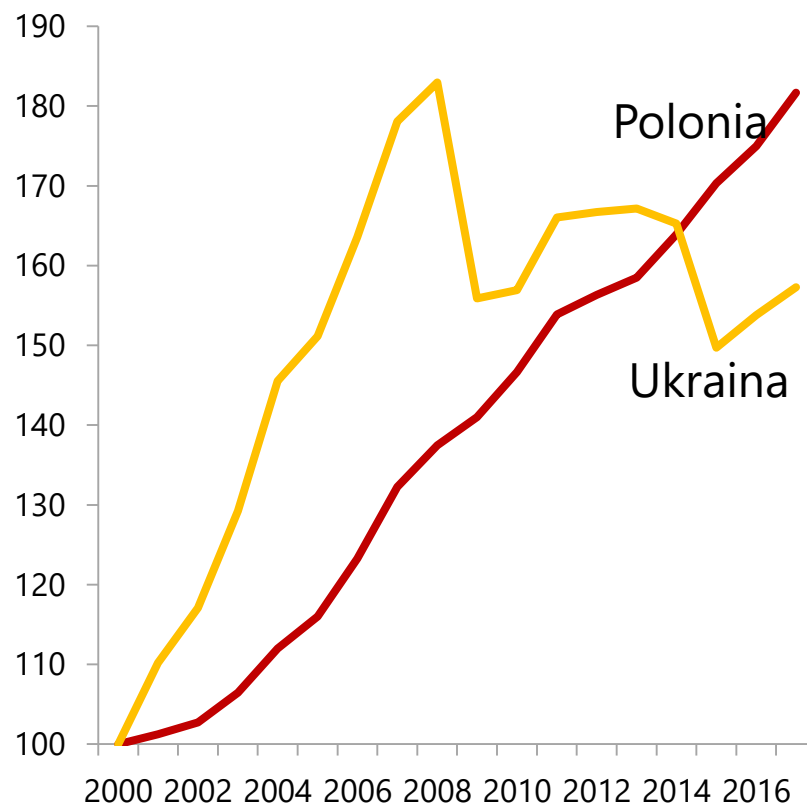
4. Disa vende kanë pasur ulje - ngritje [boom-bust] që ngadalësojnë rritjen ekonomike

Rritja e PPB-së
(Përqind)

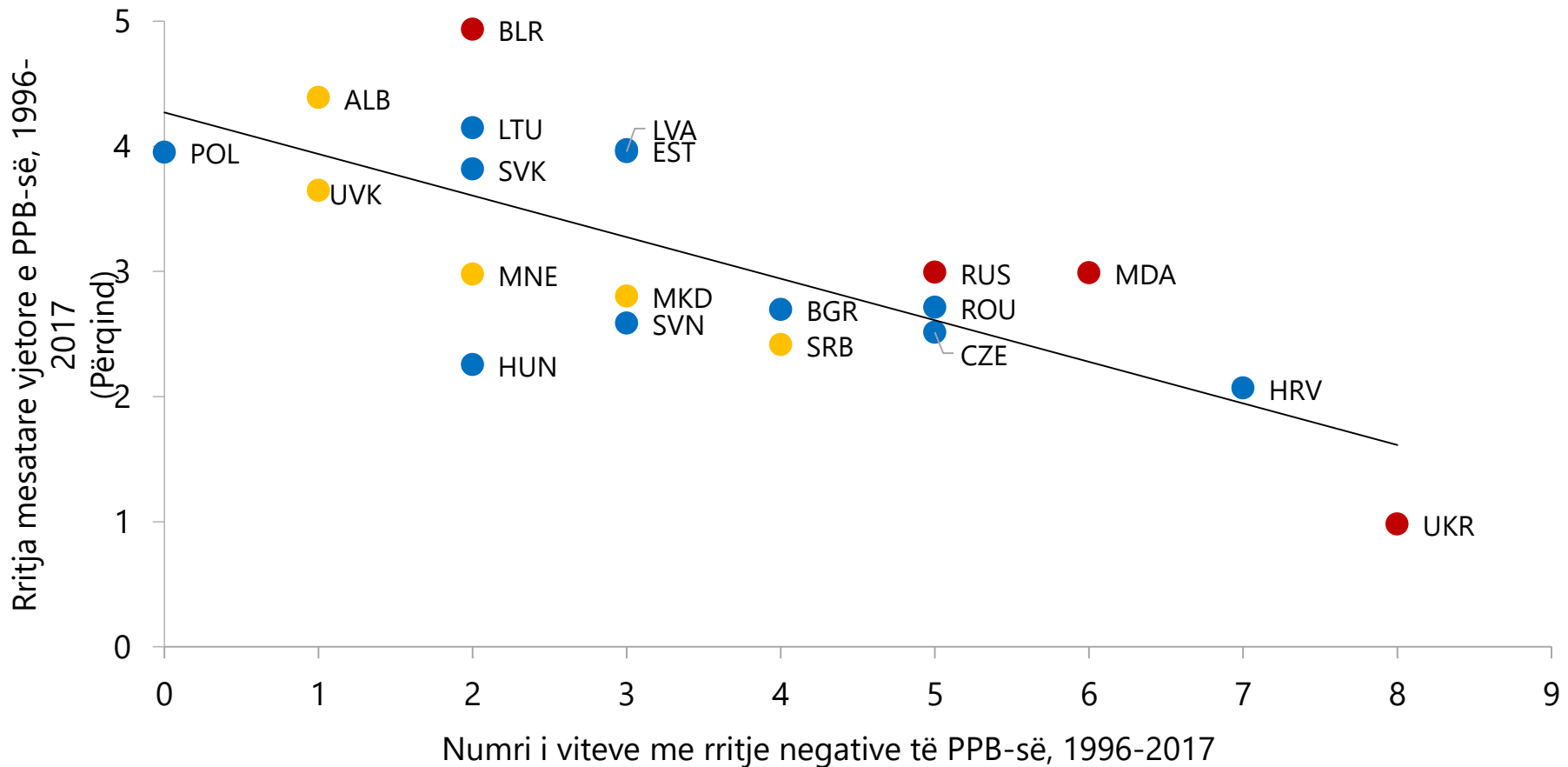
PPB-ja për frymë
2000=100

Vendet me më pak recesione patën rritje mesatare më të shpejtë

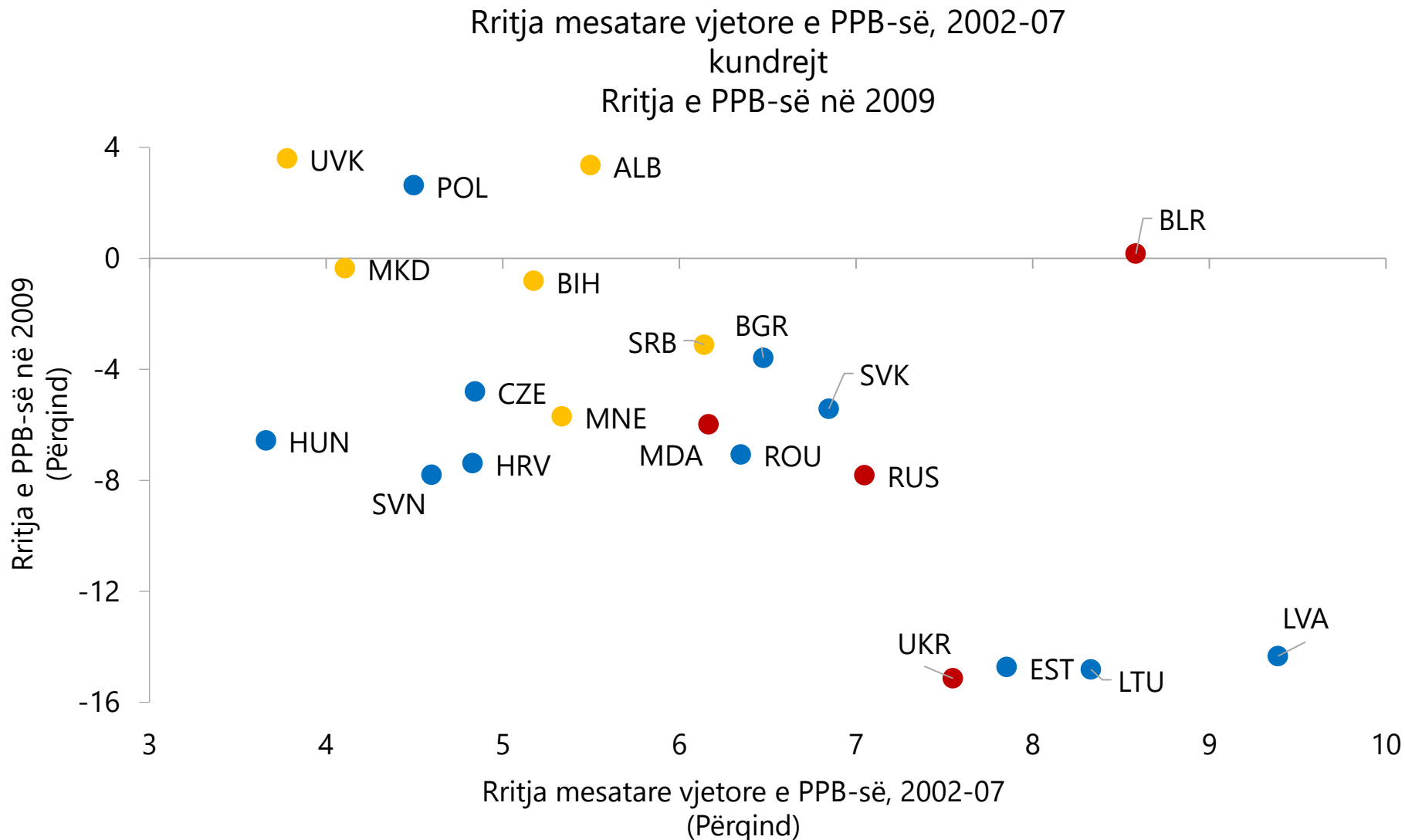

Numri i viteve me rënie të PPB-së kundrejt rritjes mesatare vjetore të PPB-së midis v. 1996 dhe 2017

Shënim: për të dhënat lidhur me MNE-në dhe UVK-në për vitin 2001-2017;

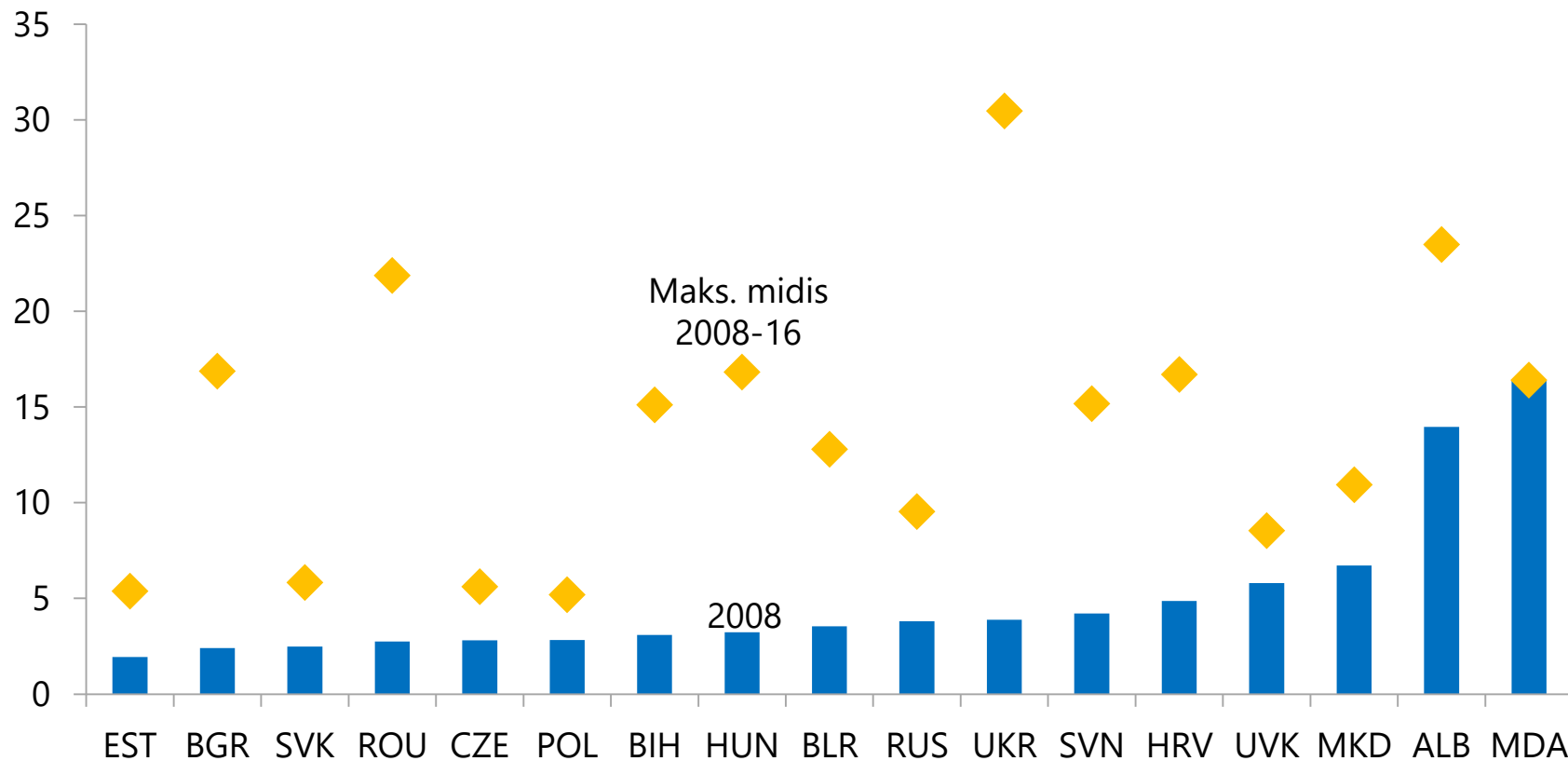
Vendet me rritje shumë të shpejtë para krizës pësuan rënien më të madhe në 2009

Krizat rezultuan në vëllim të madh kredish të këqija dhe banka të dobëta, të cilat frenojnë rritjen

Raporti i kredive të këqija në v. 2008 dhe vlera më e lartë midis 2008-16 (Përqind)

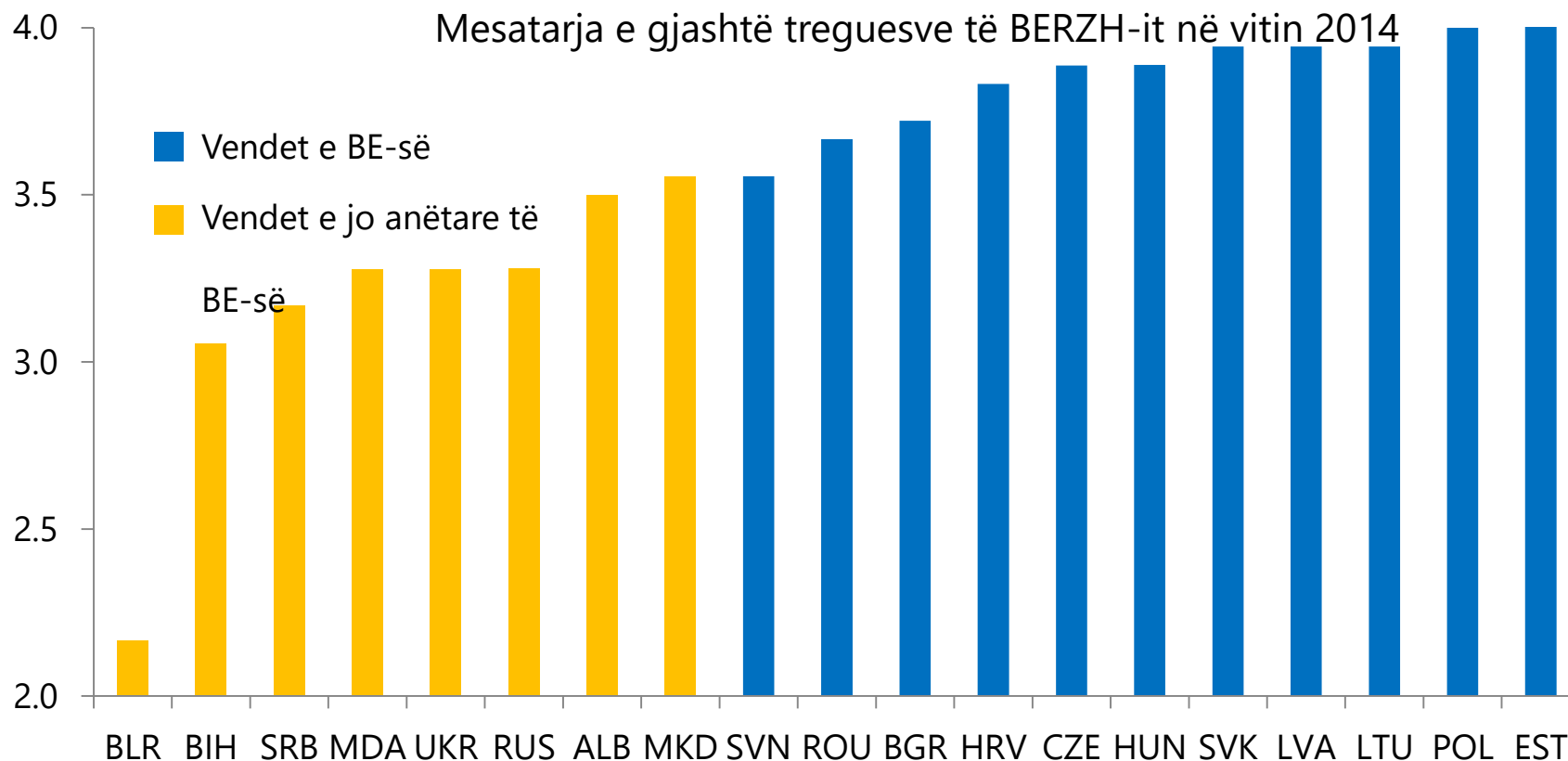

Shënim: për BLR, UVK dhe ALB: diagrami tregon të dhëna për vitin 2010; për MDA 2009

5. Anëtarësia në BE

- Hyrja në BE ishte katalizator i fuqishëm për reformat dhe për rritjen cilësore të kuadrit institucional

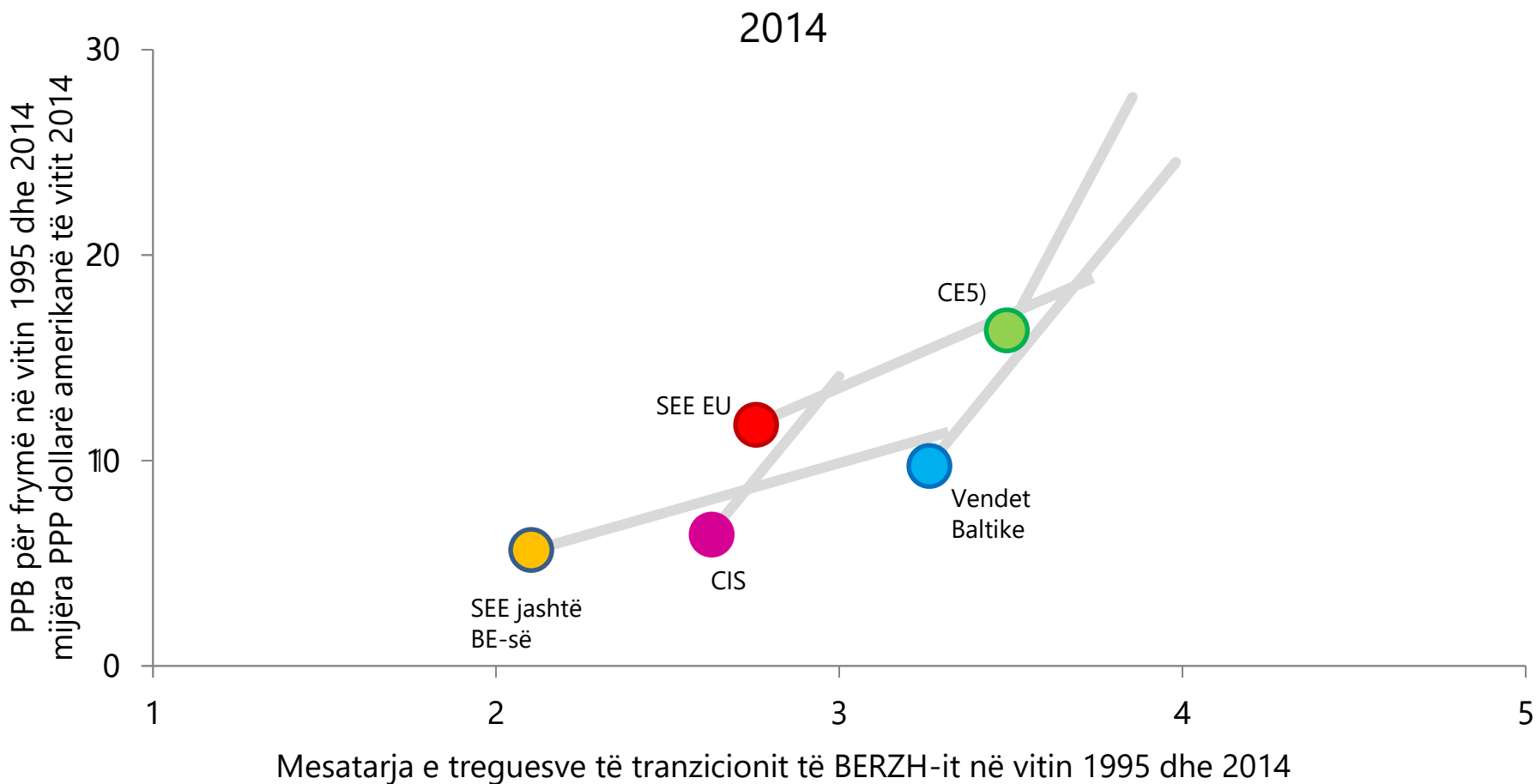

Shënim: 2007 për Republikën Çeke

(Perspektiva e) anëtarësimit në BE nxiti më shumë reforma dhe rritje më të lartë

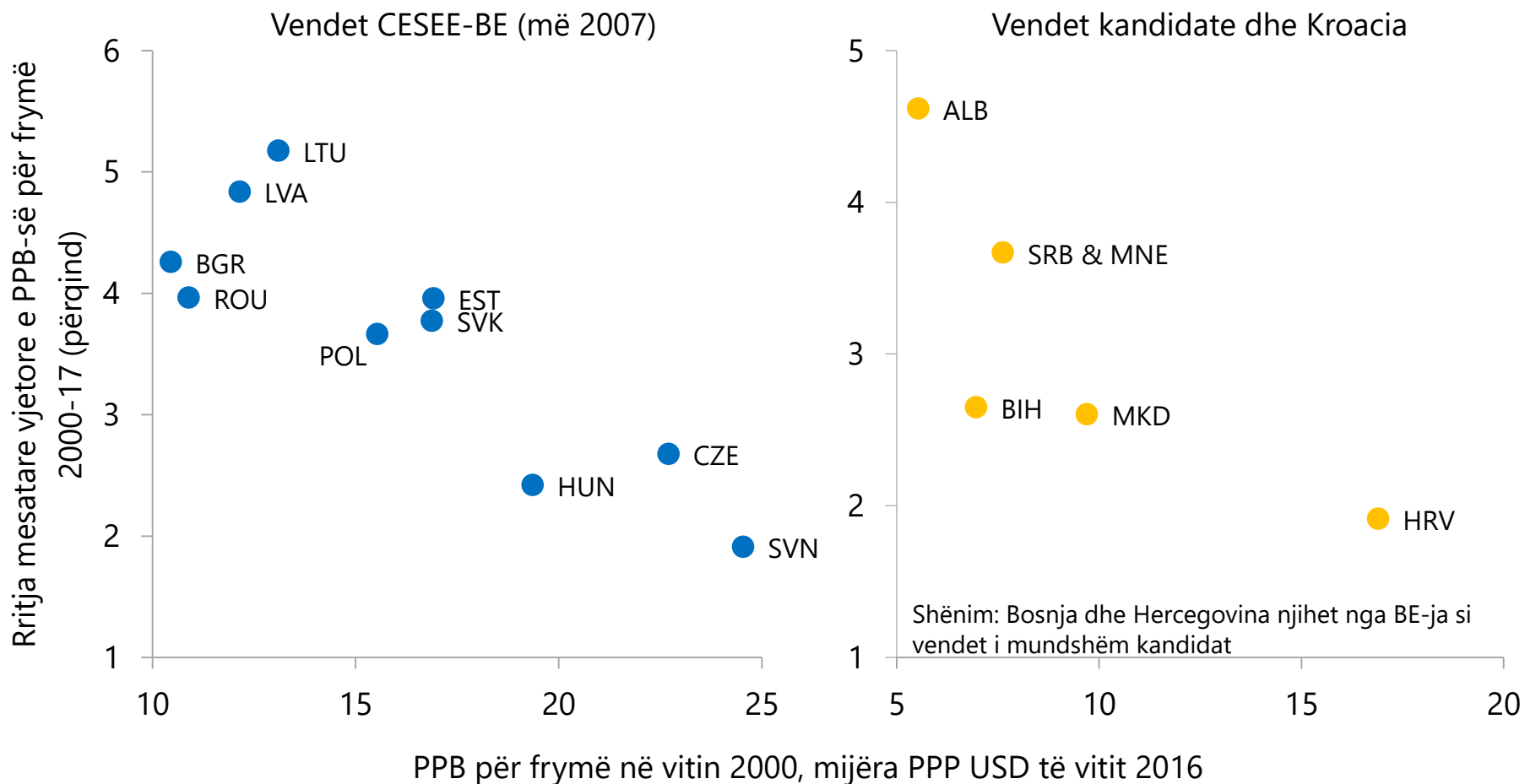
PPB-ja për frymë dhe treguesit mesatarë të tranzicionit të BE-së

Konvergjenca e shpejtë në BE dhe vendet kandidate për BE

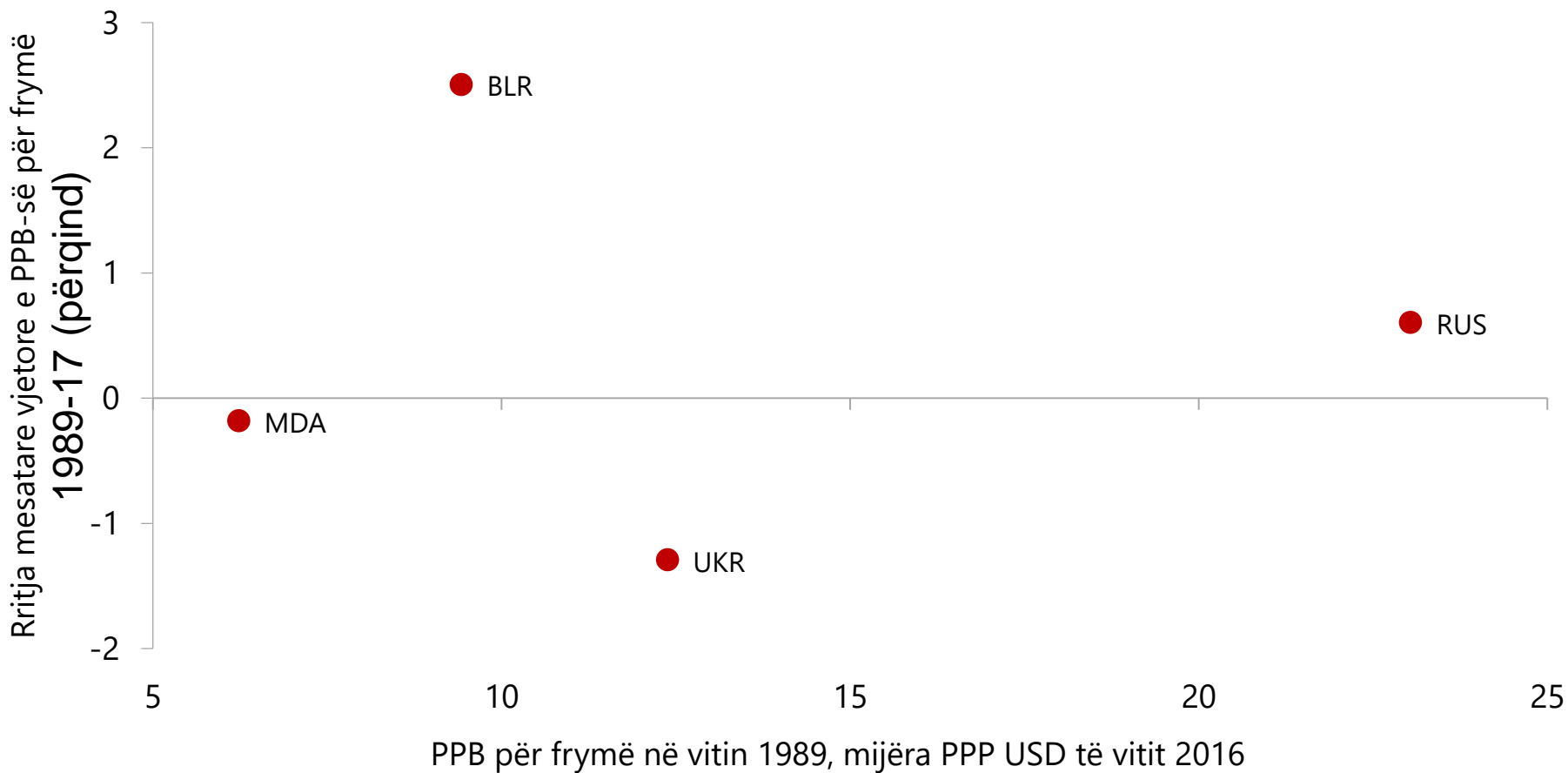
Rritja mesatare e PPB-së për frymë, 2000-2017, dhe niveli i saj në vitin 2000

Në të kundërt, nuk ka konvergjencë në CIS Europiane

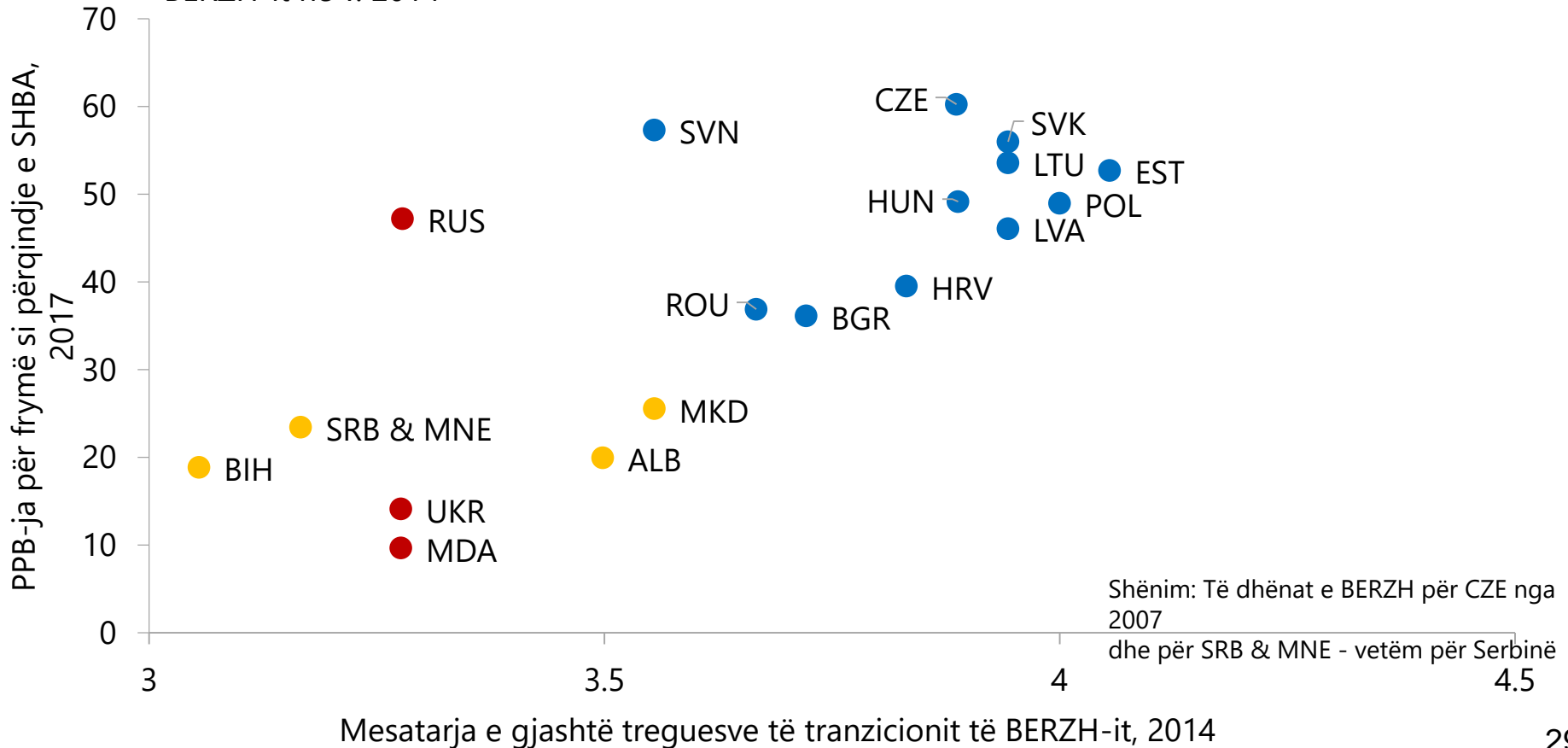
Rritja mesatare e PPB-së për frymë, 1989-2017, dhe niveli i saj në vitin 1989

6. Vendet me tranzicion më të plotë janë më të pasur...

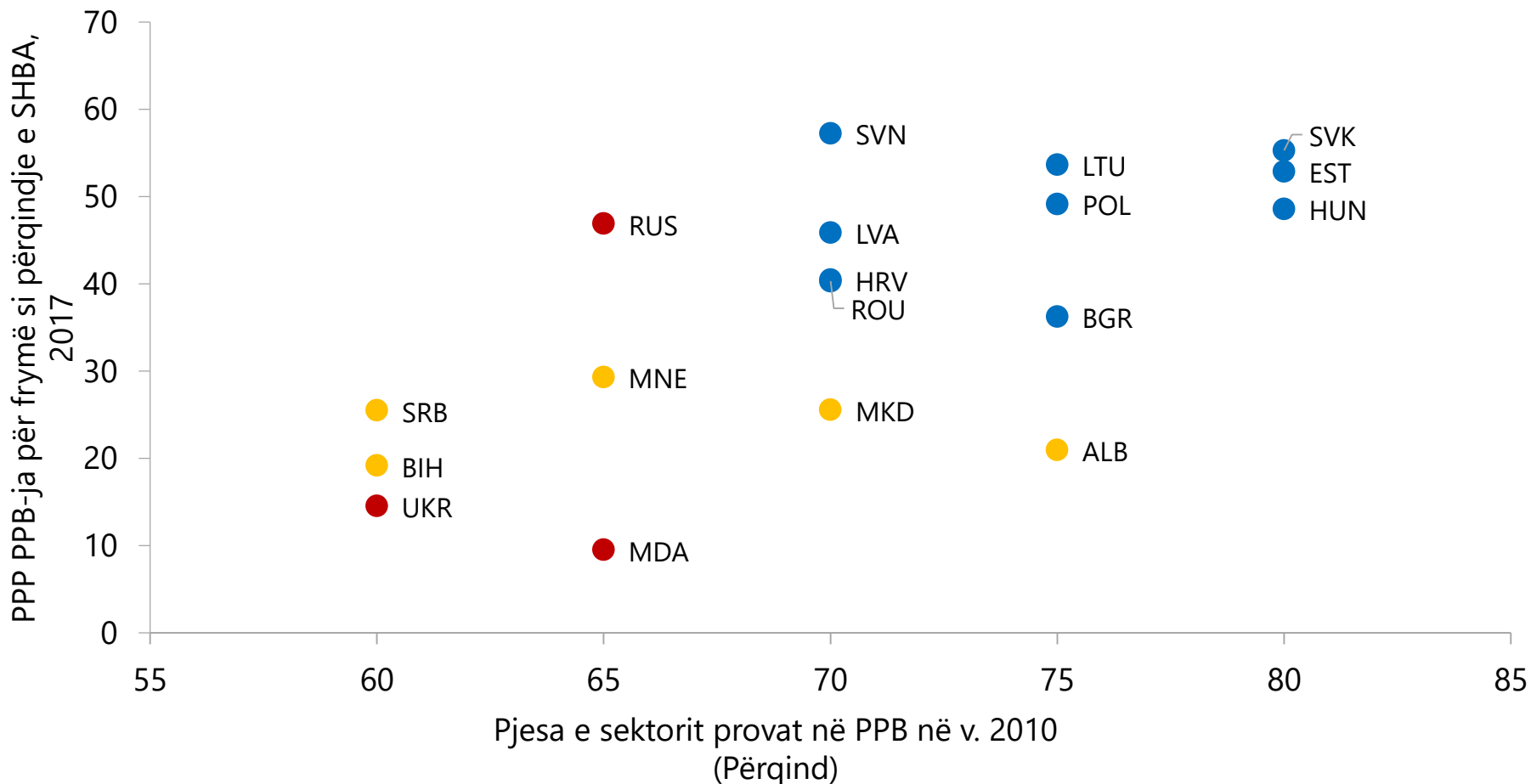
PPB për frymë si përqindje e SHBA në vitin 2017 dhe mesatarja e treguesve të tranzicionit të BERZH-it në v. 2014

...sikurse në vendet ku sektori privat është më vibrant

PPB PPP për frymë në vitin 2017 dhe pjesa e sektorit privat në PPB për v. 2010

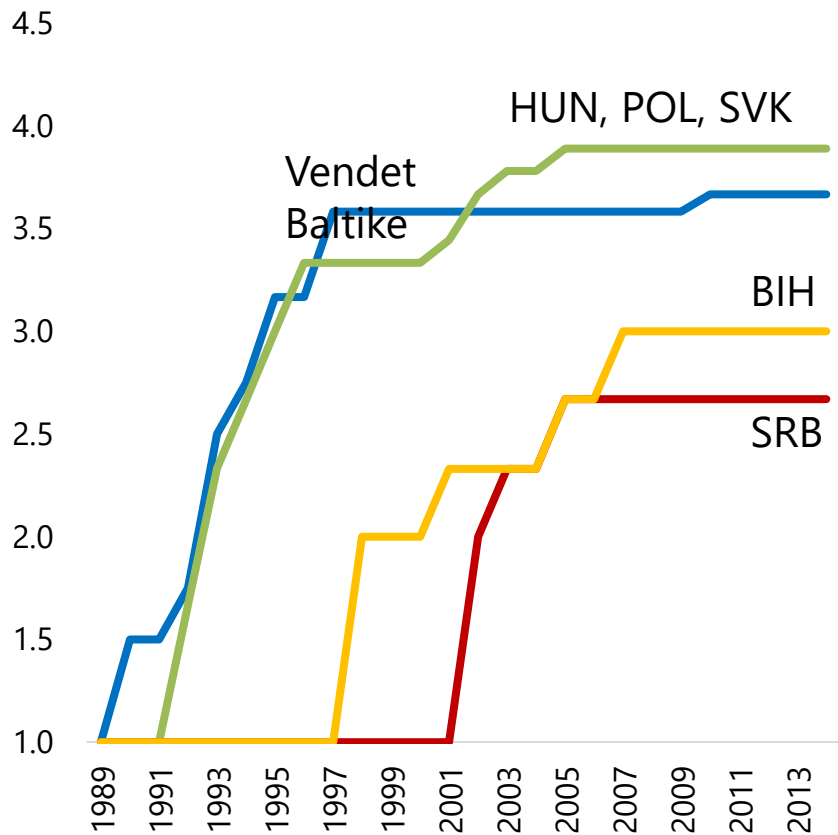

Përparim i kufizuar në privatizime në Bosnje dhe Hercegovinë dhe në Serbi ngeci pas krizës

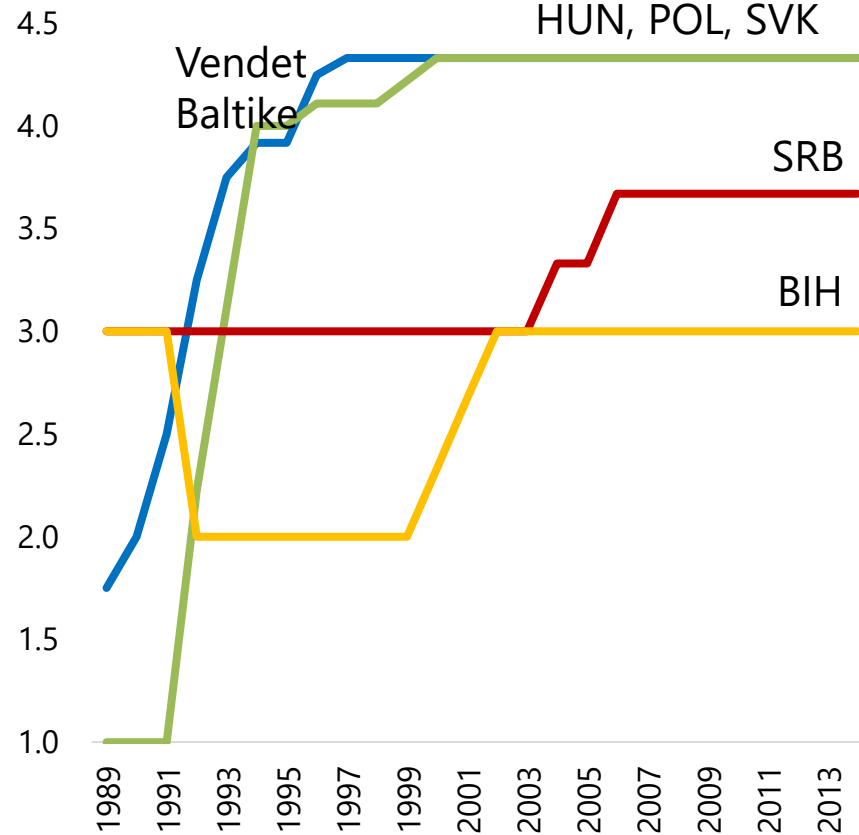

Treguesit e Tranzicionit BERZH

Privatizim në shkallë të gjerë

Privatizim në shkallë të vogël

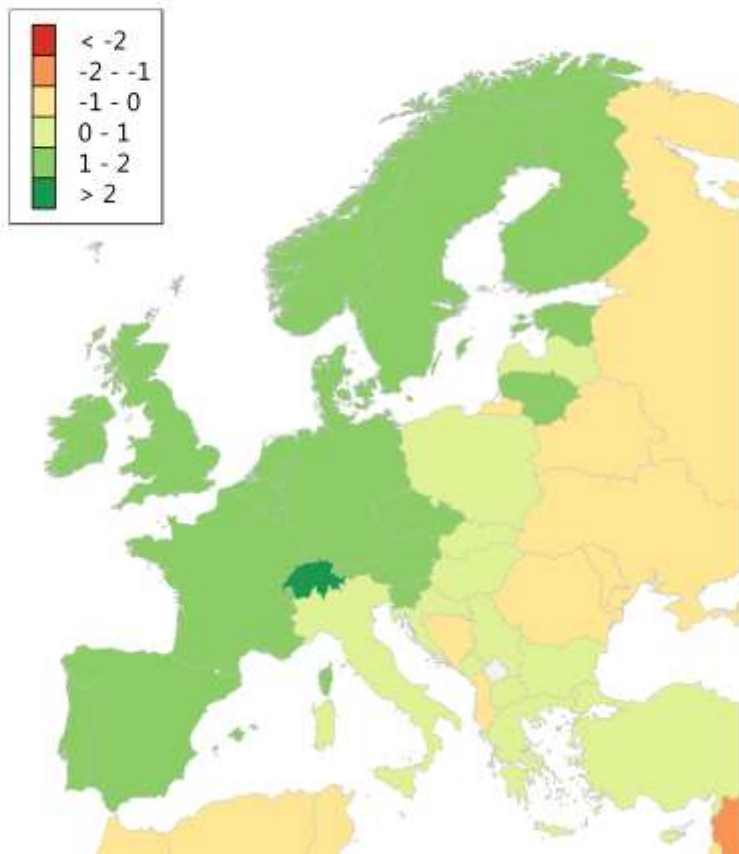

7. Vendet CESEE ndryshojnë në cilësinë e institucioneve, p.sh. në qeverisje...

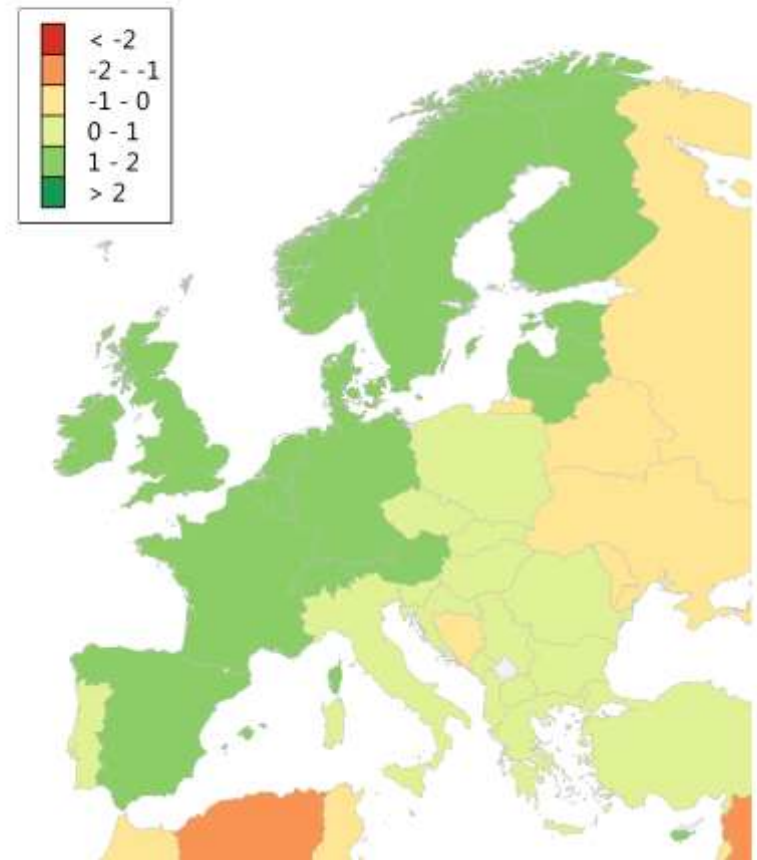

Treguesit e Qeverisjes në Mbarë Botën, 2016
(Luhaten nga ecuri qeverisëse -2.5 (e dobët) në 2.5 (e zhdërvjellët))

Government Effectiveness

Regulatory Quality

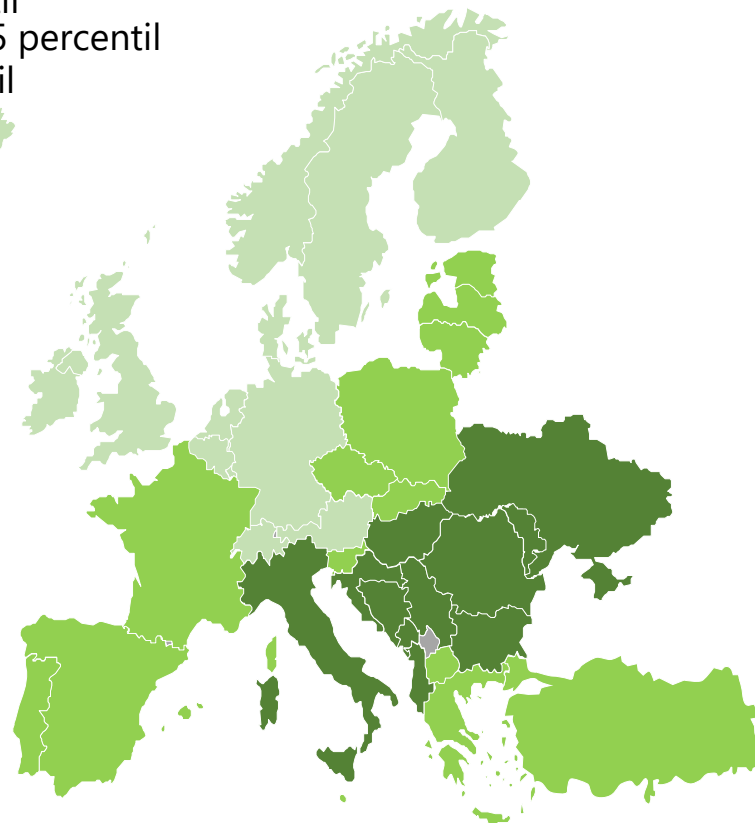
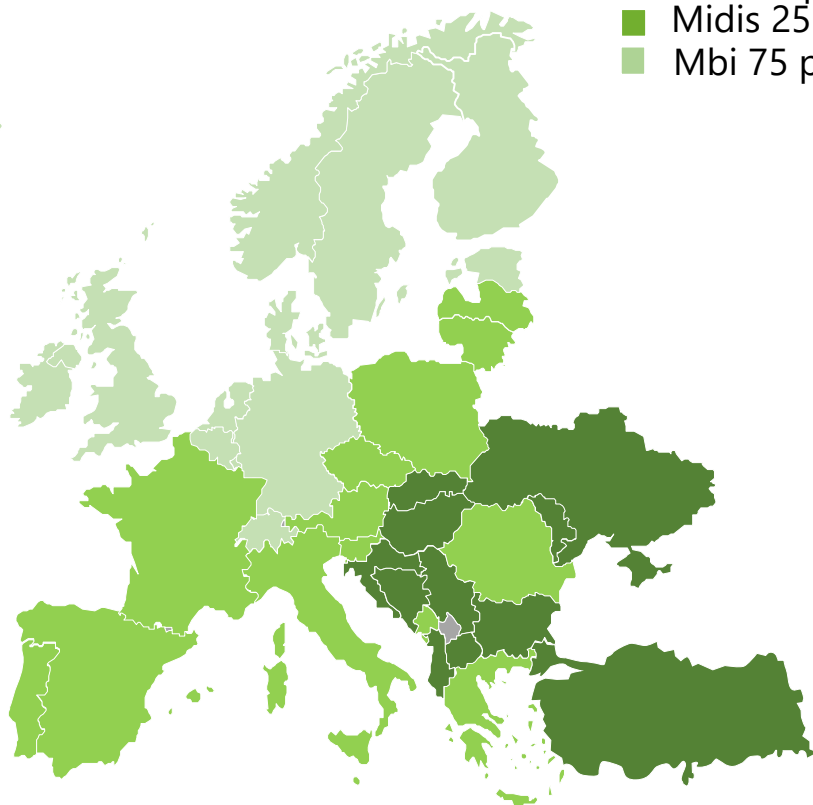
...dhe gjyqësori

Pavarësia e Gjyqësorit, 2015

Gjykata të Paanshme, 2015

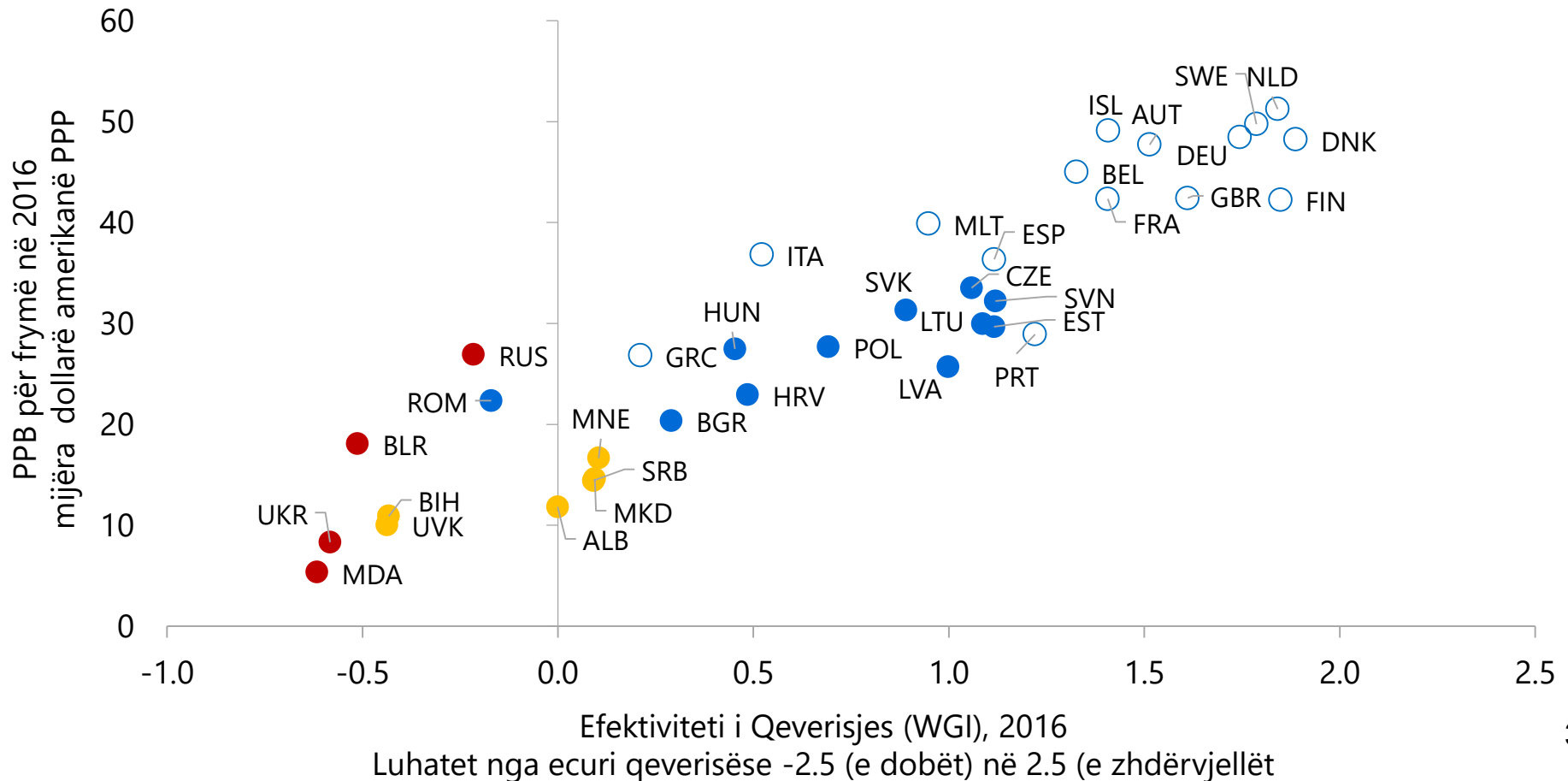
- Nën 25 percentil
- Midis 25 dhe 75 percentil
- Mbi 75 percentil

Vende më të pasura kanë institucione më të mira (edhe pse cenimet mund të kenë efekt të dyanshëm)

Efektiviteti i Qeverisjes kundrejt të Ardhurave për Frymë, 2016

KAZUSE SIPAS VENDEVE

8. Rastet sipas vendeve (a) Polonia kundrejt Ukrainës

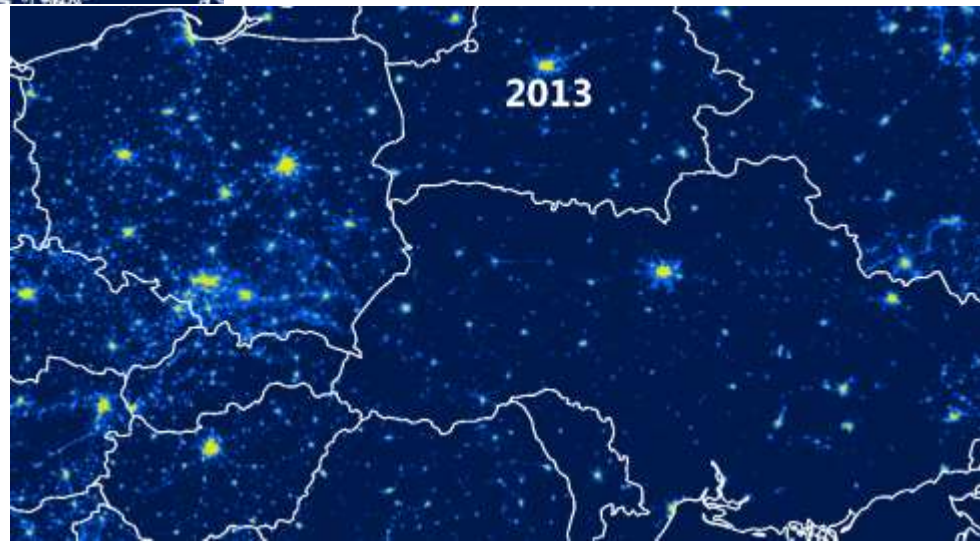

- Polonia ka përparuar shumë më tepër se sa Ukraina
- Në vitin 1989 ata ishin njëloj të pasur
- Tani Polonia është trefish më e pasur
- Përse?
 - Polonia ka më shumë makro stabilitet
 - Polonia u reformua më shumë dhe më herët
 - Polonia ka institucione më të mira

Diferenca është qartazi e dallueshme në fotot nga sateliti

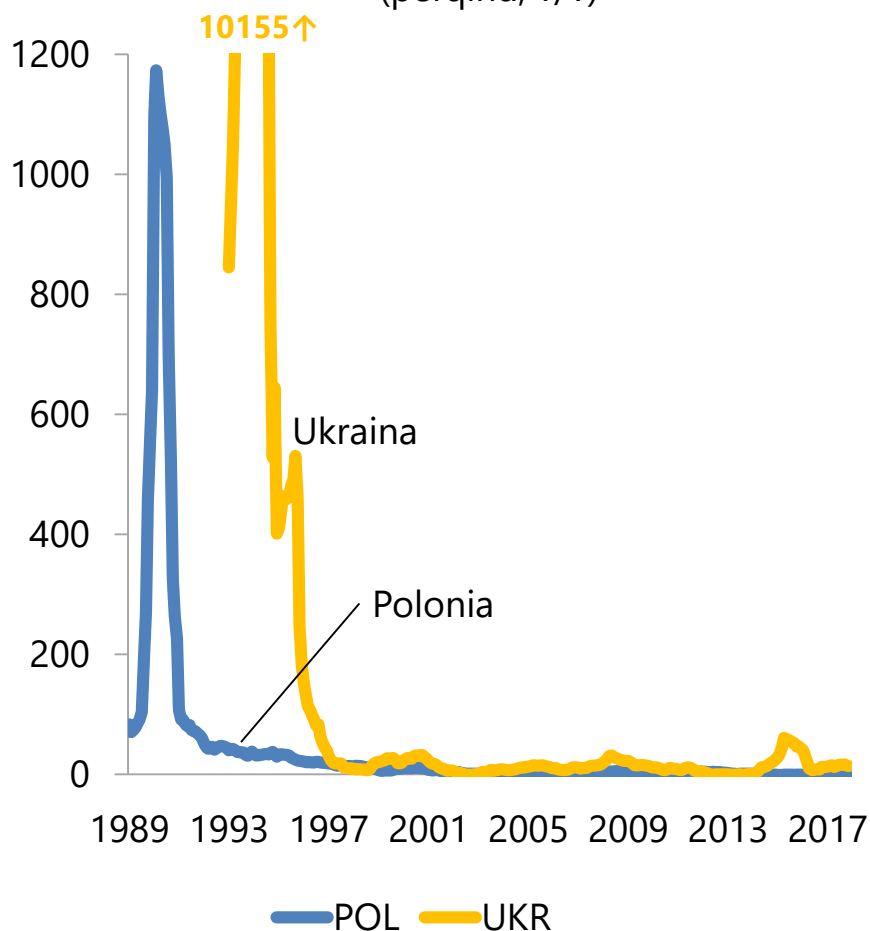
Intensiteti i ndriçimit natën

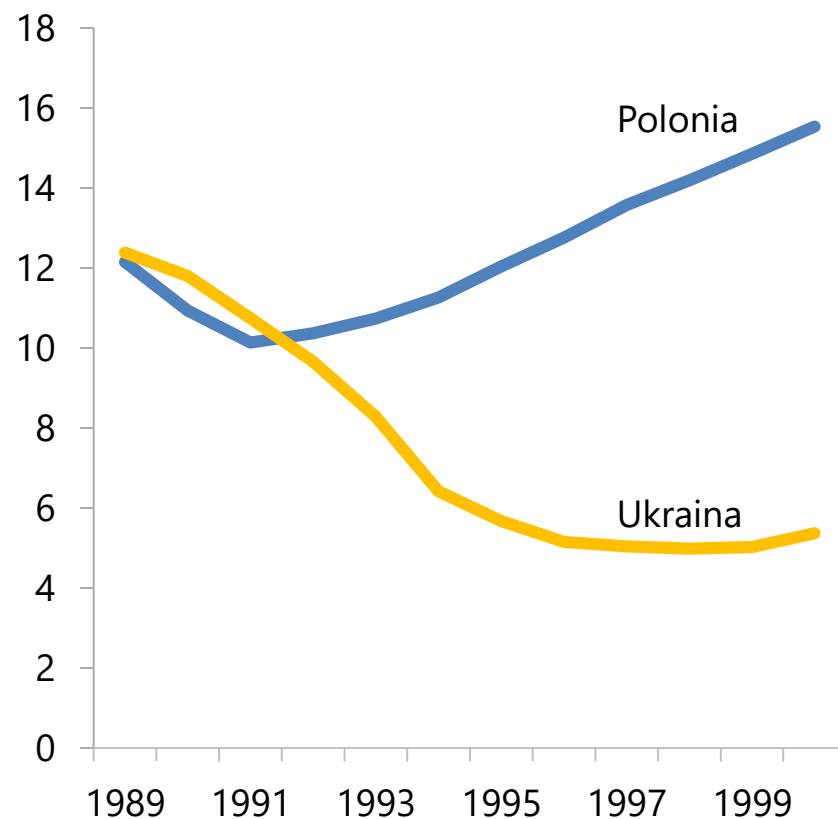
Makro-stabilizimi në Poloni u krye më herët

Inflacioni CPI
(përqind, v/v)

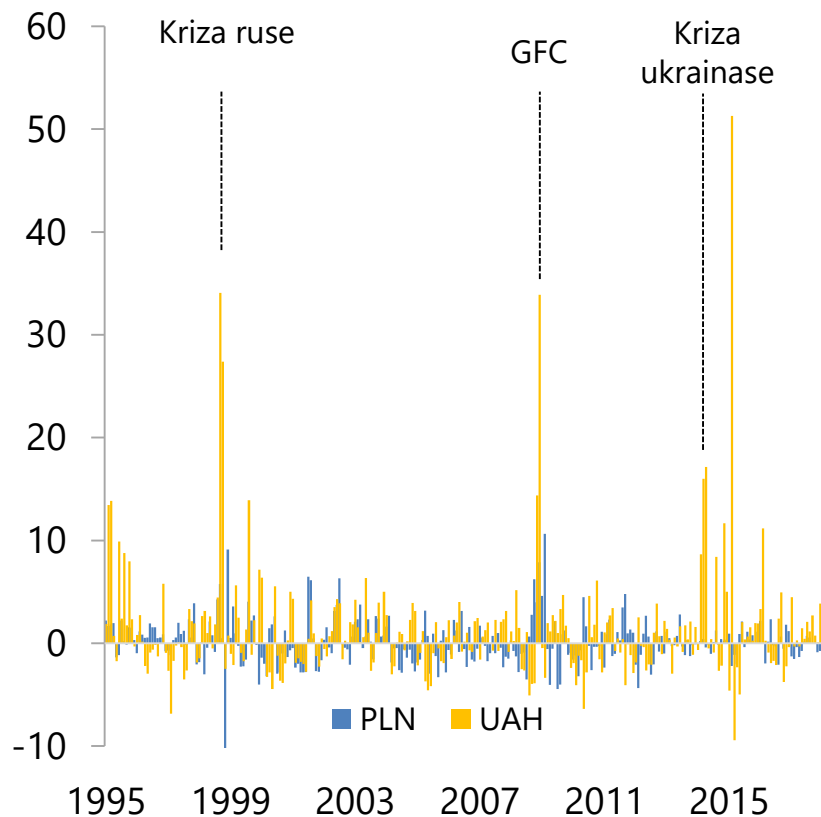
PPB-ja për frymë
(Mijëra USD të 2016)

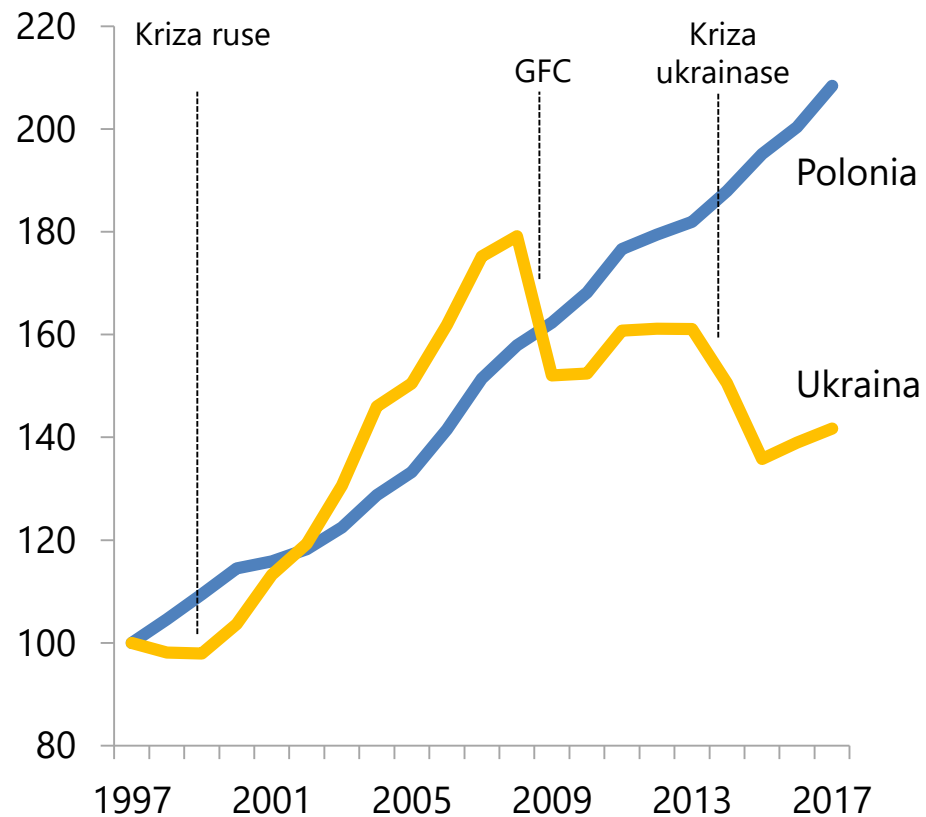
Polonia nuk ka kaluar ndonjë krizë: Ukraina ka kaluar tre kriza

Kurset e këmbimit kundrejt EUR
(Përqind m/m)

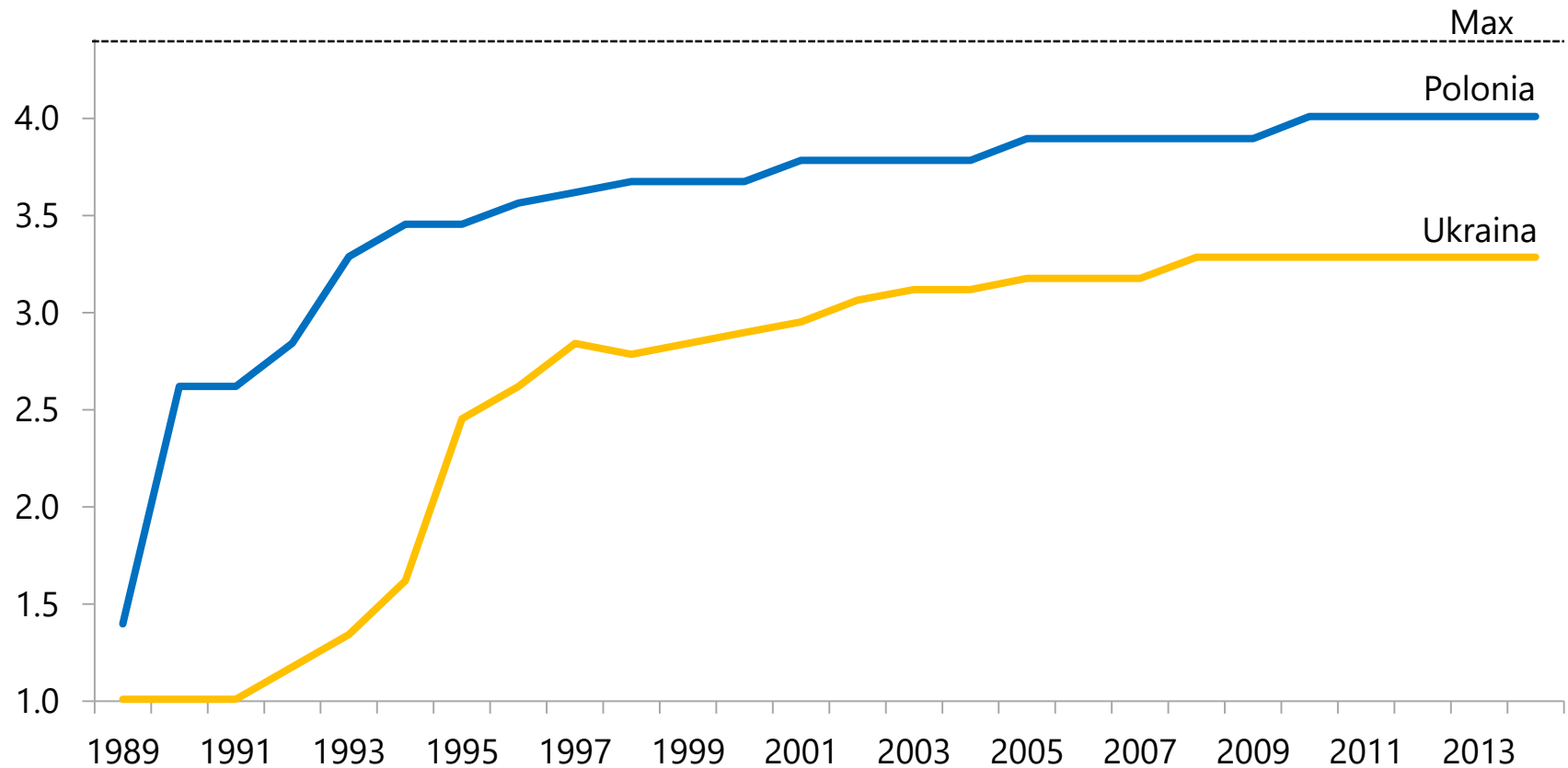
Niveli i PPB-së
(Treguesi, 1997=100)

Polonia u reformua më herët dhe më thellë

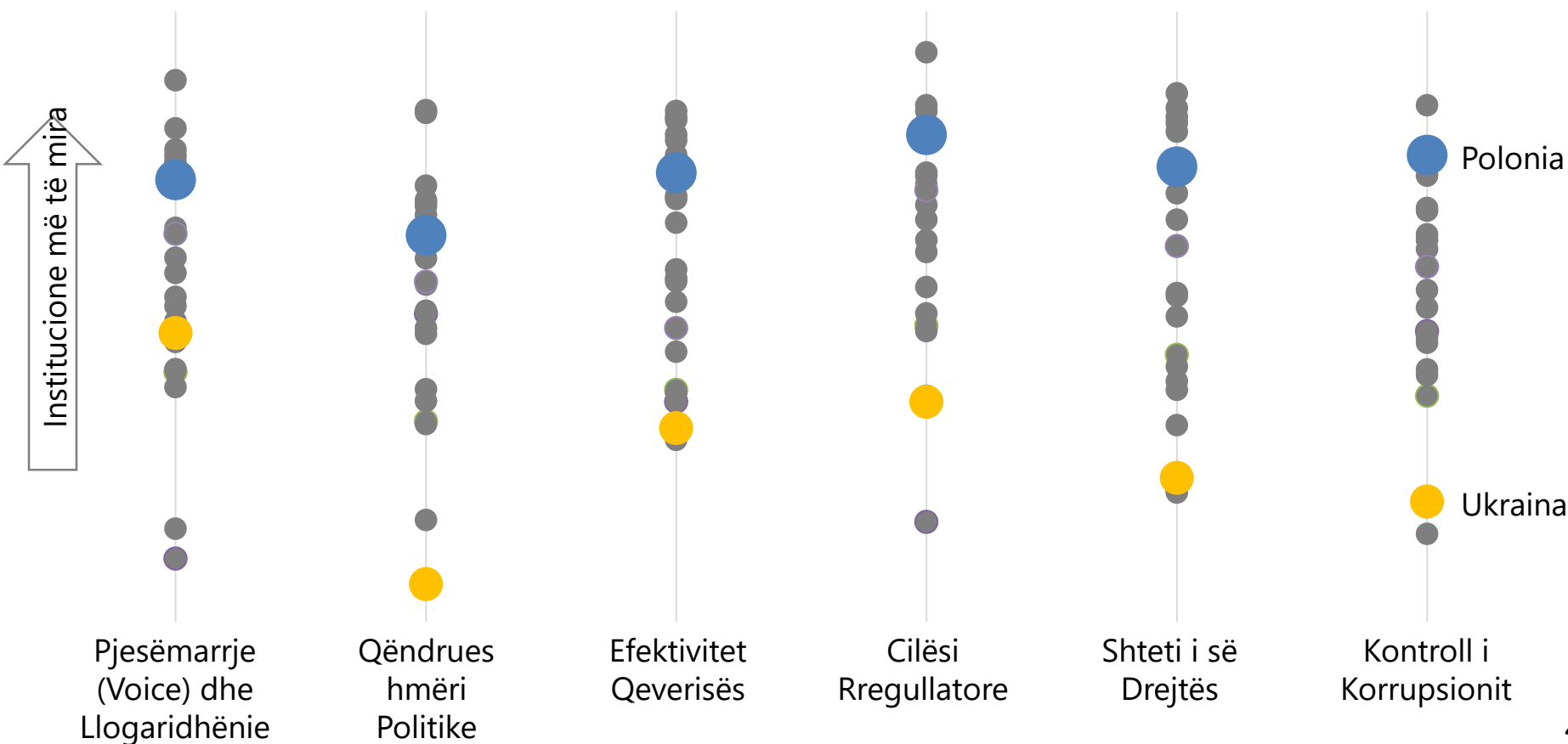
Treguesit Mesatarë të Tranzicionit BERZH

Polonia ka institucione shumë më të mira

Treguesit e Qeverisjes në mbarë Botën, 2016
(Vendet CESEE në renditjen globale)

PËRFUNDIM

Përse disa vende kanë ecur më mirë se sa vende të tjera

- Pjesë e suksesit të tyre është thjesht fati
 - Nuk kanë pasur luftë
 - Anëtarësia në BE (për shkak të vendndodhjes gjeografike)
- Por edhe politikat kanë luajtur rol

Zbatimi i politikave të mira ndihmon

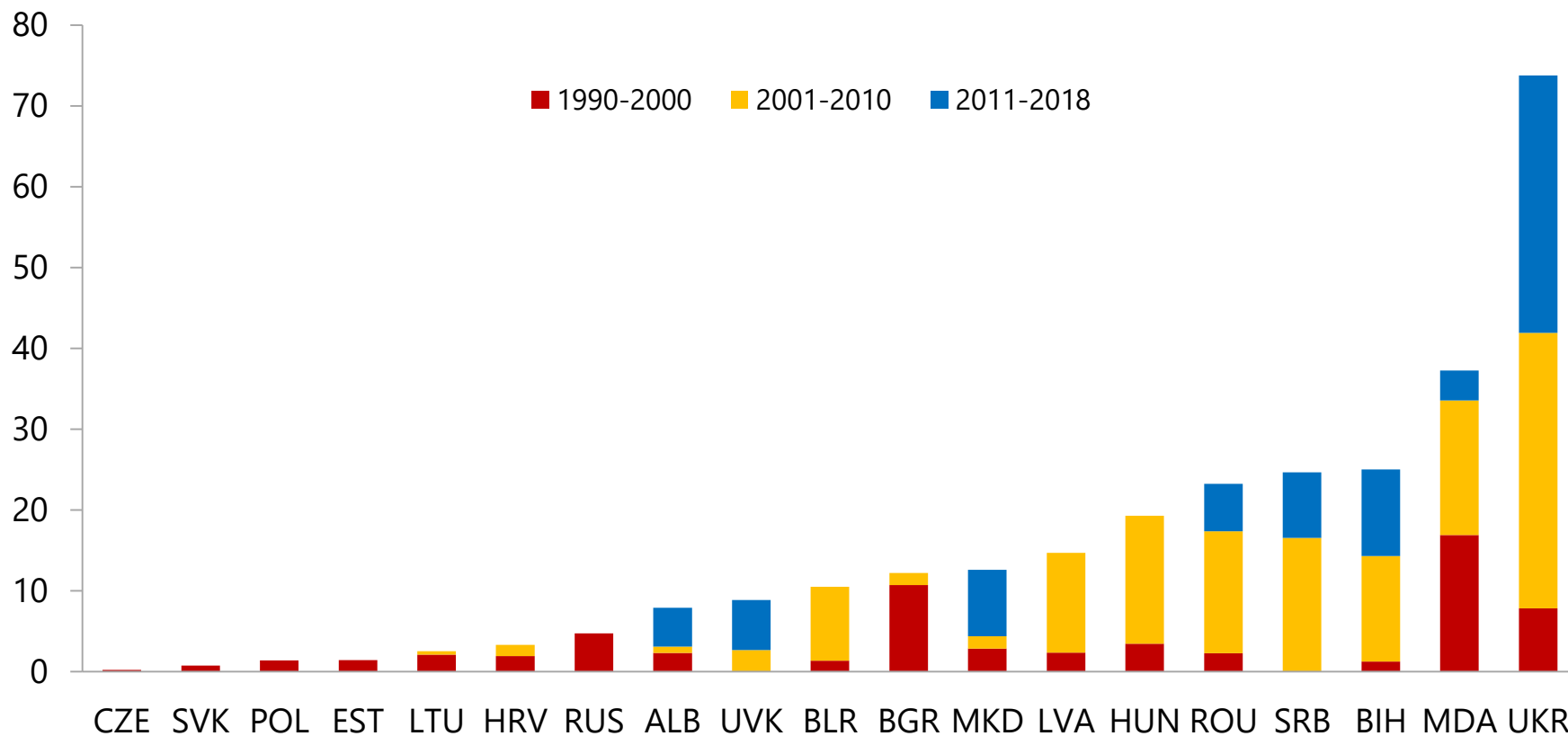

- Makro-politika të mira
 - Makro-paqëndrueshmëria pengon rritjen
- Mikro-politika të mira
 - Tregje të mira pune ndihmojnë nxisin shpërndarjen efikase në produktivitet të burimeve
- Institucione të mira
 - Fuqizon shtysën për të investuar, inovuar dhe për të mos emigruar

Edhe FMN-ja ka ndihmuar, qoftë me mbështetje financiare...

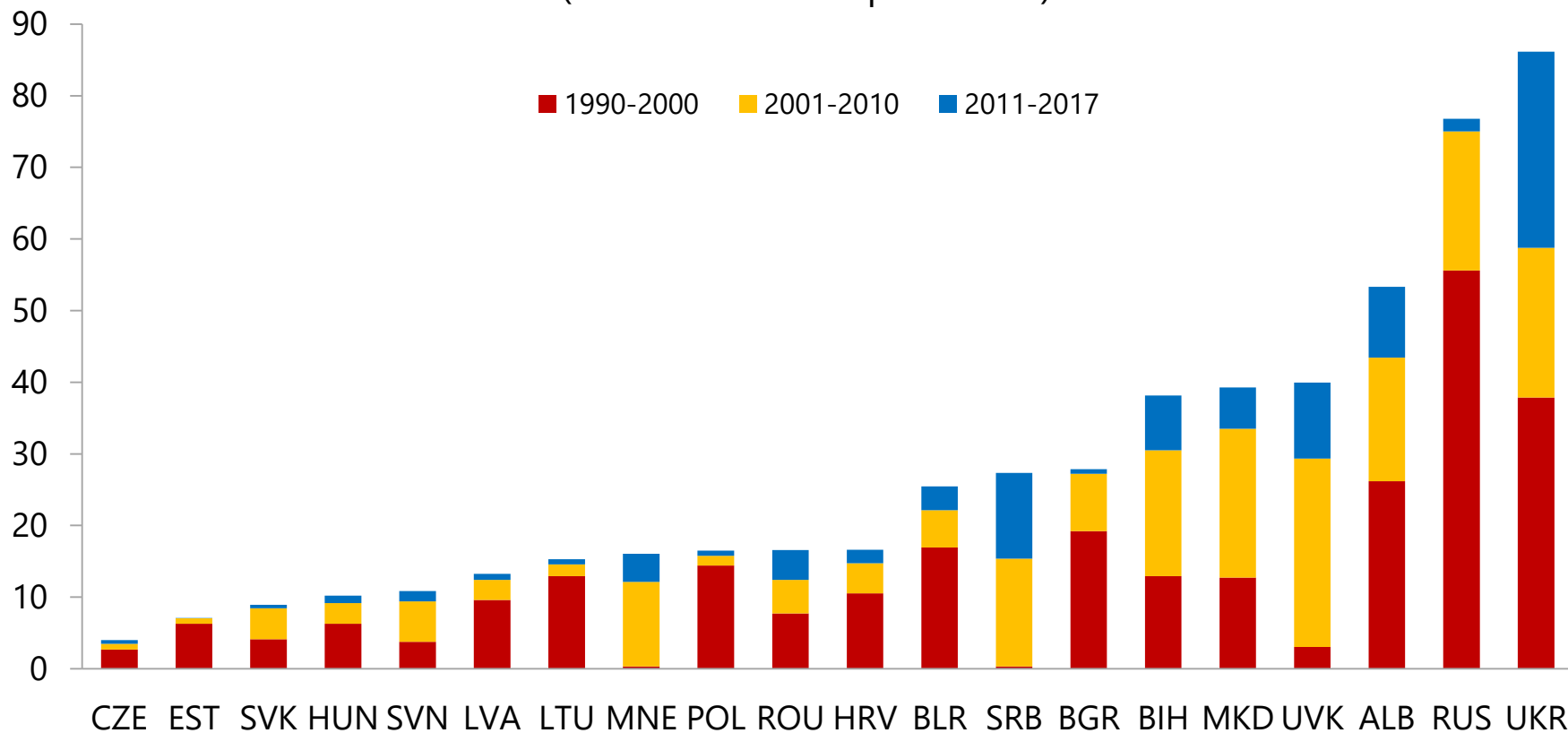
Marrëveshjet e Kreditimit të FMN-së
(Përqind e mesatares së PPB-së 1995-2018)

...qoftë me asistencë teknike.

Asistenca teknike e FMN-së
(Shuma e viteve e personave)

Ballkani Perëndimor ka histori të gjatë me programe të sponsorizuara nga FMN-ja

Marrëveshjet e Kreditimit të FMN-së në Ballkanin Perëndimor, 1990-2018

Instrumenti	Vitet	Sasia (miliona USD të v. 2018)	Në përqind të PPB-së	Instrument i	Vitet	Sasia (miliona USD të v. 2018)	Në përqind të PPB-së
Bosnja dhe Hercegovina				Serbia:			
EFF	2016-2,020	641,2	3,6	SBA	2,015 - 2,018	1379,4	3,5
SBA	2012-2015.	942,1	5	SBA	2011 - 2013.	1658,3	3,2
SBA	2009-2012.	1813,4	8,9	SBA	2009 - 2011.	4681,0	9,5
SBA	2002-2004.	119,4	1,3	EFF	2002 - 2006.	1147,9	5,2
SBA	1998-2001.	188,4	2,4	SBA	2001 - 2002.	352,6	2,1
Shqipëria				Kosovë:			
EFF	2014-2017.	478,5	3,4	SBA	2015 - 2017.	217,5	3,2
ECF/EFF	2006-2009.	15,3	0,1	SBA	2012 - 2013.	153,6	2,1
ECF	2002-2005.	49,4	0,8	SBA	2010 - 2012.	161,9	2,4
ECF	1998-2001.	89,9	2,4	Maqedonia:			
ECF	1993-1996.	95	4	PCL	2011 - 2013.	732,9	6,1
SBA	1992-1993.	46,3	3,3	SBA	2005 - 2008.	96,2	1,2
				SBA	2003 - 2004.	37,5	0,6
				ECF	2000 - 2001.	19,3	0,4
				EFF	2000 - 2001.	45,0	0,8
				ECF	1997 - 2000.	111,6	1,9
				SBA	1995 - 1996.	52,1	0,7
				STF	1994 - 1994.	27,9	0,5

EFF - Instrument i Zgjeruar i Fondit
 ECF - Instrument i Zgjeruar i Kredisë
 SBA - Marrëveshje Standby
 STF - Instrument i Transformimit Sistemik
 PCL - Linja Parandaluese dhe e Likuiditetit

Ju falemnderit